

## บทที่ 2

## ความหมายและลักษณะของ เบี้ยปรับ

เมื่อได้ทราบถึงอำนาจอันหนึ่งโดยทั่วไปของ เจ้าหนี้ คืออำนาจที่จะ บังคับชำระหนี้ และอำนาจในการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ดังได้กล่าวมานับท่อนแล้ว อำนาจของ เจ้าหนี้ที่จะได้รับค่าเสียหายอันเกิดแต่ การไม่ชำระหนี้ นั้น ในบางที่ก็มีปัญหาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน และภาระใน การพิสูจน์ความเสียหายก็อาจจะ เป็นปัญหาอุปสรรคในการนำสืบได้ เพื่อความเป็น ประโยชน์ที่จะให้ความสะดวกรวดเร็วในการบังคับให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำ กันไว้ คู่สัญญาจึงได้ทำความตกลงกำหนด เบี้ยปรับ ซึ่งในบทนี้จะศึกษาถึงลักษณะ ของ เบี้ยปรับซึ่งเป็นข้อกำหนดที่กฎหมายยอมให้มีการตกลงกันได้ว่ามีความหมาย และลักษณะหรือการเรียก เบี้ยปรับได้อย่างไรบ้าง อันจะนำไปสู่ขอบเขตของการ เรียก เบี้ยปรับ และผลบังคับตามกฎหมายในเรื่อง เบี้ยปรับในส่วนต่อไป

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเฉพาะในกฎหมาย ลักษณะหนี้ กฎหมายมีคำบัญญัติถึงลักษณะของ เบี้ยปรับไว้โดยตรงในบทบัญญัติ ของกฎหมาย เราจึงจะศึกษาลักษณะของ เบี้ยปรับโดยพิจารณาจากถ้อยคำใน บทบัญญัติของกฎหมายเรื่อง เบี้ยปรับนั่นเอง

## 2.1 ความหมายของ เบี้ยปรับ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของ คำว่า "เบี้ยปรับ" ไว้ว่าหมายถึง "เงินที่ศาลเรียกจากผู้แพคดี" ส่วนคำว่า เบี้ยปรับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีความหมายอย่างไร จะได้ พิจารณาต่อไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีคำบัญญัตินิยามของคำว่า เบี้ยปรับไว้ โดยตรง แต่มีมาตรา 379 บัญญัติไว้ว่า

"ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่ เจ้าหนี้ว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่ง เป็น เบี้ยปรับเมื่อคน ไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับ เบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งวดวันการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้น ผ่าผิดมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับ เบี้ยปรับเมื่อนั้น"

ซึ่งในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตรอธิบายว่ากำหนดเบี้ยปรับนั้นได้แก่ความตกลงระหว่างคู่สัญญาว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ลูกหนี้รับจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่ง หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นเป็นค่าทดแทนความเสียหายนั้น<sup>1</sup>

ศาสตราจารย์ศักดิ์ สอนงชาติ อธิบายว่าเบี้ยปรับ คือ ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายซึ่งคู่สัญญากำหนดไว้ล่วงหน้า โดยลูกหนี้ที่สัญญาว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ให้เจ้าหนี้รับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นได้ กรณีการชำระหนี้เป็นการงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง เมื่อลูกหนี้ฝ่าฝืนกระทำเมื่อใด เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิรับเบี้ยปรับได้นับแต่นั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 379 ตอนที่ 2

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศกัทธิย์ อธิบายว่า ลักษณะของเบี้ยปรับนั้นเป็นแต่เพียงข้อสัญญาของฝ่ายลูกหนี้ว่า จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายในเมื่อตนไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร แต่ก็ไม่ใช่เป็นการขัดข้องอย่างไรที่ลูกหนี้จะมอบเงินนั้นให้เจ้าหนี้ยึดถือไว้ก่อนด้วย<sup>3</sup>

อาจารย์อนุมัติ ใจสมุทร อธิบายว่า เบี้ยปรับเป็นข้อสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ได้ทำไว้ต่อเจ้าหนี้ว่าจะจ่ายเงินหรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามที่กำหนดเมื่อลูกหนี้ผิดนัดหรือทำการฝ่าฝืนมูลหนี้<sup>4</sup>

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในบทบัญญัติของกฎหมาย อาจารย์คำอธิบายถึงลักษณะของเบี้ยปรับว่า คือข้อสัญญาของฝ่ายลูกหนี้ที่ว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระ

<sup>1</sup>จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอราวัณการพิมพ์, 2522), หน้า 293

<sup>2</sup>ศักดิ์ สอนงชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จรัสสินิทางค์, 2524), หน้า 421

<sup>3</sup>จิตติ ดิงศกัทธิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา 354 - 452 ว่าด้วยมูลหนี้ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 76

<sup>4</sup>อนุมัติ ใจสมุทร, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญา มาตรา 354 ถึงมาตรา 394 (พระนคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 199.

หนี้ หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ลูกหนี้ต้องใช้เงินจำนวนหนึ่ง หรือชำระหนี้เป็นอย่างอื่น เป็นค่าทดแทน กรณีการชำระหนี้เป็นการงดเว้นการอันใดอันหนึ่ง เมื่อลูกหนี้ฝ่าฝืน กระทำเมื่อขาด เจ้าหนี้ก็ย่อมมีสิทธิรับเบี้ยปรับได้ เมื่อลูกหนี้ทำการฝ่าฝืนมูลหนี้ตนเอง

เนื่องจากในปัจจุบัน วิศวกรรมการการร่างสัญญาก้าวหน้าและพัฒนา มากกว่าถ้อยคำที่บัญญัติในกฎหมาย การทำธุรกิจปัจจุบันมีข้อตกลงรายละเอียด ที่ปรากฏในสัญญาไว้มาก ประกอบกับภาวะ เศรษฐกิจยังผลให้มีการผิดสัญญากันอยู่ เรื่อย ๆ ทำให้มีการกำหนดข้อสัญญาเพื่อบังคับให้ฝ่ายลูกหนี้ปฏิบัติตามที่ได้ตกลง กันไว้ในสัญญาโดยใช้ถ้อยคำต่าง ๆ นอกจากจะมีการกำหนดเบี้ยปรับแล้ว คู่สัญญา อาจตกลงกันกำหนดค่าปรับ หรือใช้ถ้อยคำอื่น ๆ ได้แก่ ค่าเสียหาย ดอกเบี้ย หรืออาจจะมีการใช้ข้อความอย่างอื่น ๆ อีกก็ได้ เช่นในสัญญาเช่าระบุว่าถ้าผู้เช่า เล็กเช่าก่อนกำหนดเวลา ต้องเสียค่าเช่าเต็มตามระยะเวลา หรือระบุว่า เมื่อครบกำหนดสัญญาแล้วผู้เช่าไม่ออกไปจะต้อง เสียค่าเสียหายแก่ผู้ให้เช่าวันละ 200 บาท กรณีเหล่านี้จะถือว่าเป็นเบี้ยปรับได้หรือไม่ นอกจากนี้ ในสัญญาอื่น เช่น สัญญาเช่าซื้อ มักจะกำหนดให้ผู้เช่าซื้อรับเงินที่ค้างชำระ หรือกำหนดให้ผู้เช่า ซื้อรับผิดชำระค่าเช่าซื้อหลังจากผิดสัญญาแล้วจนเต็มจำนวน จะถือว่าเป็นการ กำหนดเบี้ยปรับหรือไม่

การที่จะพิจารณาว่าถ้อยคำต่าง ๆ ที่คู่สัญญาตกลงกำหนดกันไว้ในสัญญา มีลักษณะ เป็นเบี้ยปรับหรือไม่ จะต้องพิจารณาถึงหลักการตีความสัญญาด้วย กล่าว คือ การตีความสัญญา ถือหลักที่ว่าเจตนารมณ์ของคู่กรณีเป็นข้อสำคัญ การตีความ สัญญาจะต้องพิจารณาทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายอันเกี่ยวกับสัญญานั้นและพิจารณา ทั้งเจตนารมณ์ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายในขณะที่ทำสัญญาด้วย<sup>5</sup> ดังที่มาตรา 132 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่า ในการตีความแสดงเจตนาอัน ท่าน ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร

ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาตัดสินไว้เกี่ยวกับลักษณะของ เบี้ยปรับ พอจะยกตัวอย่างได้ดังนี้

ค่าปรับก็คือค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ฟ้องเรียกค่าสินไหม

<sup>5</sup>ธานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ, การตีความกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2523), หน้า 526.

ทดแทนหรือเบี้ยปรับก็ไม่ต่างกัน<sup>๖</sup>

สัญญาเช่าคิกแกวมีกำหนดเวลาเช่าแน่นอน ค่าเช่าเดือนละ 3 เหรียญ และมีสัญญาอยู่ข้อหนึ่งว่า ถ้าผู้เช่ายังขึ้นอยู่ต่อไป ผู้เช่ายอมเสียค่าเช่าเดือนละ 20 เหรียญ เว้นแต่จะได้ทำสัญญากันใหม่ คั้งนี้หมายความว่าค่าเช่าเดือนละ 20 เหรียญนี้ เป็นเบี้ยปรับหรือค่าเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าผู้เช่าหรือเจ้านายที่มีผลให้ผู้เช่าได้เช่าต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลา<sup>๗</sup>

ข้อตกลงในสัญญาเช่าชื่อที่ว่า ยอมให้ผู้เช่าซื้อรับเงินที่ค้างชำระ ก็เท่ากับกำหนดเงินเบี้ยปรับหรือค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า หากเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วนก็ชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรแก่ความเป็นธรรมได้<sup>๘</sup>

จากคำพิพากษาศาลฎีกาต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าศาลได้พึงเล็งถึงเจตนาของคู่สัญญาเป็นสำคัญยิ่งกว่าถ้อยคำที่ปรากฏในสัญญา คั้งจะเห็นได้ว่าศาลให้ลักษณะและความหมายของเบี้ยปรับไว้กว้าง โดยถือว่าลักษณะของเบี้ยปรับได้แก่การกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า จะเรียกชื่อว่าเบี้ยปรับ ค่าปรับ ค่าเสียหาย ดอกเบี้ย หรืออย่างไรก็ได้ หากมีลักษณะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้ายอมเป็นเบี้ยปรับทั้งสิ้น

คั้งนั้น การที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับ ค่าปรับ หรือใช้ถ้อยคำอื่นได้แก่ค่าเสียหาย ดอกเบี้ย หรืออย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากเจตนารมณ์ของคู่สัญญาแล้วคู่สัญญาต้องการกำหนดสิ่งเหล่านี้ขึ้นเพื่อเป็นการกำหนดค่าเสียหายกันไว้ล่วงหน้าว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามมูลหนี้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ

<sup>๖</sup>คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1078/2496 ระหว่าง บจก.เอื้อวิทยาพาณิชย์ โจทก์  
บริษัทหัวหิน จำกัด กับพวก จำเลย

<sup>๗</sup>คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 49/2513 ระหว่าง หลวงวุฒิกเรณิศสาร โจทก์  
นายสุพล สมานุกร กับพวก จำเลย

<sup>๘</sup>คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 511/2512 ระหว่าง บจก.เองอังการพิมพ์ โจทก์  
นายสุพรรณ พรามณพันธ์ จำเลย

เบี้ยปรับตามกฎหมายต่างประเทศ

Black's Law Dictionary ได้ให้ความหมายของเบี้ยปรับไว้ดังนี้

Penalty. An elastic term with many different shades of meaning; it involves idea of punishment.

The sum of money which the obligor of a bond undertakes to pay in the event of this omitting to perform or carry out the terms imposed upon him by the conditions of the bond. A penalty is a sum inserted in a contract not as a measure of compensation for its breach, but rather as punishment for default, or by way of security for actual damages which might be sustained by reason of nonperformance. Stein v. Bruce, Mo. App., 366 s.w. 2d 732,735.

The sum a party agrees to pay in the event of a contract breach, but which is fixed, not as a pre-estimate of probable actual damages, but as a punishment, the threat of which is designed to prevent the breach. Westmount Country Club v Kameny, 82 N.J Super. 200, 197 A. 2d 379,382

A penalty provision operates to compel performance of act and usually becomes effective only in event of default on which a forfeiture is compelled without regard to actual damages sustained by party aggrieved by breach. Garrett v. Coast and Southern Federal Sav. and Loan Ass'n, 9 C.3d 731, 108 Cal. Rptr. 845,850

A penalty is a sum of money which the law exacts payment of by way of punishment for doing some act which is prohibited or for not doing some act which is required to be done. Hidden Hollow Ranch v. Collins, 146 Mont. 321,406 P.2d 365,368. A punishment imposed by statute as a consequence of the commission of an offense. Also money recoverable by virtue of a statute imposing a payment by

way of punishment.<sup>9</sup>

Penalty clause. Any provision in a contract or a law which calls for the exaction of a penalty instead of actual damages; e.g. in a mortgage, a clause requiring the mortgagor to pay a flat sum or a percentage of the mortgage debt if he exercises his right to pay off the mortgage before the due date or within a short time after the mortgage has been given.

จาก BLACK'S LAW DICTIONARY นี้ อาจจะแปลความหมายของ เบี้ยปรับได้คือ เบี้ยปรับ เป็นถ้อยคำที่ไม่ตายตัวมีความหมายต่าง ๆ เป็นความคิดในการลงโทษ เกี่ยวกับการเงินหรือแพ่งหรือทางอาญา ถึงแม้ว่าความหมายของมันโดยทั่วไปจำกัดถึงการลงโทษเกี่ยวกับเงิน

จำนวนเงินที่ลูกหนี้รับรองว่าจะจ่ายในเหตุที่เขาละเลยที่จะกระทำสิ่งที่กำหนดไว้โดยเงื่อนไขของสัญญา เบี้ยปรับเป็นจำนวนซึ่งกำหนดไว้ในสัญญาไม่เหมือนกับค่าสินไหมทดแทนสำหรับการผิดสัญญา แต่ค่อนข้างจะเหมือนกับโทษของการผิดสัญญา หรือเป็นวิธีประกันสำหรับค่าเสียหายที่แท้จริงโดยเหตุที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา (Stein v. Bruce, Ma. App., 366 S.W. 2d 732, 735. จำนวนที่คู่สัญญาตกลงจะจ่ายในเหตุที่มีการผิดสัญญา ไม่เหมือนการประมาณค่าเสียหายที่แท้จริง แต่เหมือนโทษ เป็นการขู่ซึ่งมุ่งหมายที่จะป้องกันการผิดสัญญา (Westmount Country Club v. Kameny, 82 N.J. super 200, 197 A. 2d 379, 382)

ข้อกำหนดเบี้ยปรับทำให้มีผลบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา และจะมีผลเมื่อมีการผิดสัญญา ซึ่งค่าปรับไหมนี้จะถูกบังคับโดยไม่พิจารณาถึงค่าเสียหายที่แท้จริง (Garrett v Coast. and Southern Federal Sav. and Loan Ass'n, 9 C. 3d 731, 108 Cal. Rptr. 845, 850)

เบี้ยปรับคือจำนวนเงินซึ่งกฎหมายบังคับชำระโดยวิธีลงโทษสำหรับ

<sup>9</sup>The Publisher's Editorial Staff, Black's Law Dictionary. 5th. ed. (St. Paul Minn: West Publishing Co., 1979), P. 1020.

การกระทำในสิ่งซึ่งต้องห้าม หรือสำหรับการไม่กระทำในสิ่งซึ่งต้องกระทำ (Hidden Hollow Ranch v. Collins, 146 Mont 321, 406 P 2d 365, 368) การลงโทษถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติเหมือนผลของการกระทำ ความผิด จำนวนเงินสามารถเอาคืนมาได้โดยพระราชบัญญัติกำหนดการชำระโดยวิธีการลงโทษ

### 1) กฎหมายอังกฤษ

กฎหมายอังกฤษถือว่าเบี้ยปรับเป็นสัญญาที่กำหนดค่าเสียหาย ซึ่งถ้ากำหนดไว้เกินกว่าความเสียหายที่ได้รับโดยแท้จริง จะใช้บังคับกันไม่ได้โดยถือหลักว่า ถ้าเบี้ยปรับกำหนดไว้เกินจำนวนที่เสียหายจริง ก็จะกลายเป็นการปรับโทษลงโทษ (Penalty) ซึ่งอำนาจที่จะปรับโทษนี้ บุคคลหาอาจทำกันเองได้ไม่ รัฐและกฎหมายเท่านั้นที่จะปรับโทษคนได้ แต่ถ้าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า (Liquidated damages) ไม่เกินความเสียหายในทางทรัพย์สินที่แท้จริงแล้ว ก็เป็นอันบังคับได้ตามลักษณะการที่ต้องใช้ค่าเสียหายเมื่อผิดสัญญา<sup>10</sup>

การแปลความหมายของเบี้ยปรับ (Penalty) และค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า (liquidated damages) ศาลจะไม่ผูกมัดอยู่กับการใช้ถ้อยคำ แต่ดูถึงเจตนามากกว่า คู่สัญญาอาจจะเรียกจำนวนนั้นเฉพาะเป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า (liquidated damages) แต่ถ้าศาลเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นเบี้ยปรับ (penalty) ก็จะต้องทำตามหลักเรื่องเบี้ยปรับ ในทางตรงกันข้ามถ้าคู่สัญญาระบุจำนวนที่กำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับ (penalty) แต่สิ่งที่กำหนดเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า สิ่งนั้นก็ถือเสมือนเป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (liquidated damages) ซึ่งมีผลว่าฝ่ายผู้เสียหายจะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่แท้จริง<sup>11</sup>

ปัญหาคือว่าจำนวนที่กำหนดกันไว้เป็นเบี้ยปรับหรือการกำหนดค่าสิน

<sup>10</sup> A.G. Guest, Anson's Law of Contract, 26th ed. (London : Clarendon Press, 1984) p.511

<sup>11</sup> Ibid, p.512

โทษทดแทนความเสียหายกันไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะต้องชดเชยเมื่อมีการผิดสัญญาเกิดขึ้น เช่น านข้อตกลงเรื่องเช่าซื้อบางครั้งบริษัทการเงินกำหนดว่า านเมื่อมีเหตุการณ์ ทำให้สัญญาสละคืนลง ผู้ให้เช่าไม่เพียงแต่จะได้ครอบครองสินค้าที่เช่าและรับเงินงวดที่จ่ายแล้ว แต่ผู้เช่าจะต้องจ่ายอีกจำนวนหนึ่ง เป็นค่าตอบแทนสำหรับการขาดการไรทางธุรกิจ ถ้าการเช่าสิ้นสุดลงเป็นผลจากการผิดสัญญาของผู้เช่า ศาลอาจถือว่าจำนวนที่จะต้องจ่ายนี้เป็นเบี้ยปรับ

## 2) กฎหมายอเมริกัน

หลักกฎหมายอเมริกันได้อธิบายไว้ว่า ถ้าคู่กรณีได้กำหนดจำนวนค่าเสียหายที่แน่นอนไว้สำหรับกรณีการผิดสัญญานั้น

- 1 อาจเป็นการกำหนดสำหรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้าสำหรับการไม่ชำระหนี้ ซึ่งเป็นความเสียหายที่แท้จริงแล้ว ก็บังคับกันได้
- 2 แต่ถ้าคู่กรณีตั้งใจที่จะกำหนดไว้เป็นเบี้ยปรับ โดยกำหนดไว้เกินกว่าส่วนของความเสียหายที่แท้จริง การเรียกให้ชดเชยคงจำกัดให้เพียงเท่าที่เสียหายกันจริง ๆ

การที่จะแบ่งแยกว่า จำนวนค่าเสียหายนั้นจะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าหรือเบี้ยปรับนั้น จะพิจารณาได้ตามหลักดังนี้

ก. ศาลไม่ควรที่จะไปคำนึงว่าคู่กรณีจะเรียกค่าเสียหายนั้นเป็นอะไร แต่ควรพิจารณาว่า

ข. ถ้ากรณีที่สัญญานั้นกำหนดมูลค่าไว้แน่นอนค่าเสียหายที่กำหนดไว้เกินมูลค่านั้น กรณีเช่นนี้ ค่าเสียหายนั้นคือเบี้ยปรับ (penalty)

ค. ถ้ากรณีที่สัญญาไม่มีมูลค่าไม่แน่นอน แต่การกำหนดค่าเสียหายในจำนวนแน่นอนและพอควร ค่าเสียหายนั้นคือค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า<sup>12</sup>

ความเสียหายจากการผิดสัญญาของแต่ละสัญญาอาจจะต่างกัน ตัวอย่างเช่นผู้เช่าอาจสัญญาที่จะจ่ายค่าเช่า ข้อความซึ่งกำหนดว่าในเหตุการณ์ซึ่งผู้เช่าผิดสัญญาเช่าจะต้องจ่ายจำนวนหนึ่งเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ถ้าไม่เป็น

<sup>12</sup>Laurence P. Simpson, Simpson and Contracts, 2nd ed. (West Publishing Company, 1965), p. 399.



การคาดหมายความเสียหายที่สมควร ก็จะต้องว่าเป็นเบี้ยปรับ ถ้าจำนวนที่กำหนดเป็นการคาดหมายความเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาที่พอสมควร ข้อความนั้นก็ใช้ได้<sup>13</sup>

Uniform Commercial Code กำหนดว่าค่าเสียหายที่กำหนดล่วงหน้าอาจจะได้ตกลงไว้แต่เพียงจำนวนที่สมควรในการบรรเทาความเสียหายที่แท้จริง เพราะการผิดสัญญา ความยากของการพิสูจน์ความเสียหายและความไม่สะดวกจะได้รับการแก้ไขที่พอเพียง จำนวนที่กำหนดไว้ไม่สมควรจะเป็นโทษเหมือนเป็นเบี้ยปรับ<sup>14</sup>

### 3) กฎหมายฝรั่งเศส

เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่บุคคลทำขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ ตามสัญญาโดยข้อตกลงกำหนดว่า คู่สัญญาซึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา จะต้องจ่ายจำนวนที่แน่นอนเป็นค่าเสียหายให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง<sup>15</sup>

### 4) กฎหมายเยอรมัน

เบี้ยปรับเป็นข้อตกลงที่กำหนดว่าลูกหนี้จะต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในการไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องหรือตามเวลาที่กำหนดกันไว้<sup>16</sup> ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันบัญญัติไว้ในมาตรา 339 ซึ่งมีบทบัญญัติท่านองเดียวกันกับกฎหมายไทย ทั้งนี้เนื่องจากว่ากฎหมายไทยในเรื่องนี้มีที่มาจากกฎหมายเยอรมันนั่นเอง

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (B.G.B.) มาตรา 339 บัญญัติว่า If the debtor promises the creditor the payment of a sum of money as a penalty in case he does not perform his obligation or does not perform it in the proper manner, the penalty is forfeit

<sup>13</sup>John D. Calamari and Joseph M. Perillo., Contracts, 2nd.ed.(St. Paul, Minn : West Publishing Co., 1982), P.567.

<sup>14</sup>U.C.C. มาตรา 2-718(1)

<sup>15</sup>ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1226

<sup>16</sup>E.J: Cohn, Manual of German Law, Vol 1 (New york: Oceana Publication; Inc., 1960), p 116.

if he is in default. If the performance owed consists in refraining from an action, forfeiture occurs as soon as any act in contravention of the obligation is committed.

หลักกฎหมายเรื่อง เบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ได้มีการร่างเป็นภาษาอังกฤษก่อน ซึ่งตัวบทภาษาอังกฤษมาตรา 379 มีดังนี้

Section 379 If the debtor promises the creditor the payment of a sum of money as penalty in case he does not perform his obligation or does not perform it in the proper manner, the penalty is forfeited If he is in default. If the performance due consists in a forbearance, the penalty is forfeited, as soon as any act in contravention of the obligation is committed.

เมื่อพิจารณาจาก B.G.B. มาตรา 339 และตัวบทภาษาอังกฤษมาตรา 379 ของไทย จะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติเหมือนกัน จึงอาจสรุปหลักกฎหมายเยอรมัน ได้ว่า ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่ง เป็นเบี้ยปรับ เมื่อ คนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งวดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น

#### 2.1.1 เบี้ยปรับจะกำหนดเป็นเงินตราหรือสิ่งของอย่างอื่นก็ได้

เบี้ยปรับอาจกำหนดเป็นจำนวนเงิน ดังที่มาตรา 379 บัญญัติไว้ว่า "ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่ง เป็นเบี้ยปรับเมื่อคนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ..." หรือคู่สัญญาอาจกำหนดเบี้ยปรับเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นก็ได้ ซึ่งมาตรา 382 บัญญัติไว้ว่า "ถ้าสัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับไม่ชำระเป็นจำนวนเงินไซ้รู้ทำหน้าที่นายบทบัญญัติแห่งมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ" การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นซึ่งกำหนดเป็นเบี้ยปรับนี้ ย่อมได้แก่การกระทำ งวดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หรือส่งมอบทรัพย์สินอื่นนอกจากเงิน ในกรณีเช่นนี้มาตรา 382 บัญญัติให้นายบทบัญญัติมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ นั่นคือสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาในเรื่องการรับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับย่อมจะเป็นเช่นเดียวกับเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นเงิน

แต่การที่คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับเป็นเงินหรือการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น  
 ผลที่ตามมาในเรื่องการพิสูจน์ค่าเสียหายอื่นนอกจากเบี้ยปรับจะมีผลต่างกัน กล่าว  
 คือกรณีเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นจำนวนเงิน การพิสูจน์ค่าเสียหายอื่นนอกจากเบี้ยปรับ  
 สามารถพิสูจน์ได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 380 วรรค 2, 381 วรรค 2 ซึ่งจะ  
 กล่าวในรายละเอียดอีกส่วนหนึ่ง แต่สำหรับกรณีเบี้ยปรับที่เป็นการชำระหนี้อย่าง  
 อื่นมิใช่เงินตามมาตรา 382 ตอนที่ท้ายบัญญัติว่า "แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับ  
 แล้วสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป" ที่กล่าวนี้หมายถึงสิทธิเรียก  
 ร้องในการที่ลูกหนี้ผิดนัดคดีหรือฝ่าฝืนมูลหนี้โดยกระทำการฝ่าฝืนหนึ่งค่วันนั้นก็ดี  
 เมื่อก่อนให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าหนี้ แม้ตามหลักปกติลูกหนี้ต้องรับผิดชอบต่อเจ้า  
 หนี้ทั้งสิ้นก็ดี แต่กรณีนี้เป็นข้อยกเว้น ให้นำให้พิสูจน์ค่าเสียหายอื่นอีก จะนำเอาหลัก  
 มาตรา 380 วรรค 2 กับมาตรา 381 วรรค 2 มาใช้บังคับไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ  
 ถ้าเป็นเงินย่อมตีราคากันได้ รู้ได้ว่ามากหรือน้อยขาดไปเท่าใดจึงถือเป็นจำนวน  
 ค่าสินไหมอย่างน้อยที่สุดได้ตามมาตรา 380 วรรค 2 และมาตรา 381 วรรค 2  
 แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินหรือเป็นการกระทำหรือการงดเว้นที่จะต้องชำระ เป็นเบี้ยปรับแล้ว  
 บางทีตีราคาจำนวนกันไม่ได้<sup>17</sup> เท่ากับที่ถือว่าเบี้ยปรับด้วยการให้ชำระหนี้  
 ใช้อื่น อันมิใช่เงินจำนวนหนึ่งนั้นเป็นค่าเสียหายที่พอแล้ว สำหรับความเสียหาย  
 ทั้งปวง เป็นเรื่องของเจ้าหนี้จะพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกเอาในทางเรียกเบี้ย  
 ปรับหรือเรียกเอาในทางเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันจำต้องพิสูจน์ความเสียหาย  
 แต่ทางใดทางหนึ่งเพียงอย่างเดียว<sup>18</sup> ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดอีกส่วนหนึ่ง

### 2.1.2. ข้อตกลงเรื่องเบี้ยปรับมิได้ ในมูลหนี้อันเกิดจาก สัญญาและนิติกรรมฝ่ายเดียว

ตามปกติข้อสัญญาเรื่องเบี้ยปรับ จะมีสัญญากำหนดไว้ว่าเมื่อลูกหนี้ไม่  
 ชำระหนี้ตามสัญญา หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามสัญญา จะต้องชำระ เบี้ยปรับให้แก่  
 เจ้าหนี้ สำหรับกรณีนิติกรรมฝ่ายเดียว เมื่อลูกหนี้ยอมจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนกระทำ  
 หรืองดเว้นกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนนิติกรรมนั้น เช่น ก เสนอขายรถยนต์แก่

17 เสนี๊ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์  
ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 542

18 อนุมัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย  
สัญญา, หน้า 232

ข โดยกำหนดเวลาให้ทำค้ำสนองภายใน 10 วัน และระบุไว้ด้วยว่าถ้า ก ถอนค้ำเสนอก่อนสิ้นความผูกพัน ยอมให้เบี้ยปรับ 10,000 บาท ดังนี้ถ้า ก ถอนค้ำเสนอก่อนครบกำหนดเวลาและขายรถยนต์ให้บุคคลอื่นไป ข ย่อมมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับจาก ก ตามค้ำเสนอนั้นได้ ซึ่งมาตรา 383 วรรค 2 ก็ได้บัญญัติถึงกรณีที่บุคคลสัญญาว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อคนกระทำหรือละเว้นกระทำการอันหนึ่งอันใดนี้ไว้ด้วยว่า ถ้าเบี้ยปรับนี้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ดังจะไดกล่าว่าต่อไปในบทที่ 3

ดังนั้น ข้อสัญญาในเรื่องเบี้ยปรับ จึงมีด้านมูลหนี้อันเกิดจากสัญญาและนิติกรรมฝ่ายเดียวด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ได้เคยมีคำพิพากษาฎีกาคัดสินไว้ เช่น

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยปัญหาที่จำเลยฎีกาว่าเรื่องนี้จำเลยเพียงยื่นประกวดราคาไว้เท่านั้นยังไม่ได้ทำสัญญาซื้อขายกับโจทก์ ตามที่กำหนดไว้ในใบประกวดราคาข้อ 9 จึงถือว่ายังไม่มีสัญญาซื้อขายกับโจทก์ตามที่กำหนดไว้ในใบประกวดราคาข้อ 9 จึงถือว่าไม่มีสัญญาซื้อขายระหว่างโจทก์กับจำเลย โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าซื้อของแพงขึ้นจากจำเลย ข้อนี้ศาลฎีกาเห็นว่า โจทก์ฟ้องว่าจำเลยไม่ไปทำสัญญาขายตะปูลบริงให้โจทก์ตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในประกวดราคาจนเป็นเหตุให้โจทก์เสียหายต้องซื้อตะปูลบริงจากผู้อื่นแพงขึ้น โจทก์ไม่ได้ฟ้องว่า จำเลยผิดสัญญาซื้อขาย ฉะนั้นศาลฎีกาจะวินิจฉัยแต่เพียงว่า ตามใบประกวดราคา โจทก์จะมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้หรือไม่ โดยไม่ต้องวินิจฉัยว่าได้เกิดสัญญาซื้อขายระหว่างโจทก์จำเลยแล้วหรือยัง ข้อนี้ปรากฏตามใบประกวดราคาข้อ 9 ว่า ผู้ประกวดราคาได้จะต้องทำสัญญาภายใน 3 วัน ถ้ามีฉะนั้นเงินมัดจำของจะต้องถูกริบ และถ้าการรถไฟแห่งประเทศไทยต้องซื้อของตามที่ประกวดราคานี้แพงไปจากที่ผู้ประกวดราคาได้เสนอไว้เท่าใด ผู้ประกวดราคาจะต้องชดเชยราคาที่แพงขึ้นนั้นให้การรถไฟทั้งสิ้นอีกโสดหนึ่งด้วย ดังนี้ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อจำเลยยื่นใบประกวดราคาโดยมีเงื่อนไขดังกล่าวและโจทก์ก็ตกลงตามนั้น และแจ้งให้จำเลยทราบแล้วจึงเป็นเรื่องที่คู่กรณีได้ตกลงทำสัญญาที่มีผลบังคับกันอีกต่างหากว่า ถ้าจำเลยไม่ทำสัญญาขายตะปูลบริงให้โจทก์ตามใบประกวดราคานั้นจำเลยจะต้องใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นให้โจทก์ ฉะนั้นเมื่อจำเลยไม่ไปทำสัญญากับโจทก์ โจทก์จึง

มีสิทธิที่จะ เรียก ร้อง ค่าเสียหายตามข้อตกลงนี้<sup>19</sup>

ศาสตราจารย์จิตต์ ตั้งศกัทธิย์ได้บันทึกหมายเหตุไว้ท้ายคำพิพากษาฎีกา  
นี้ ในหนังสือคำพิพากษาฎีกาของเนติบัณฑิตยสภาว่า

"ใบเสนอประกวดราคาเป็นคำเสนอ ผู้รับใบประกวดราคาทำคำสนอง  
แต่ยังไม่เป็นสัญญา เพราะยังไม่ทำหนังสือสัญญาตามที่กำหนดในใบประกวด  
ราคาตาม ม. 367 แต่แม้ยังไม่มีการปรับได้ตามที่กำหนดในใบประกวดราคา  
ตาม ม. 383 วรรค 2 จะเรียกว่าผิดสัญญาประกวดราคาก็ไม่ได้สนิทนัก เมื่อเป็น  
เช่นนี้ปรับตาม ม. 383 ก็ตกลงได้ตาม ม. 383 วรรคแรก

ในการทำสัญญากันนั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าคู่สัญญาจะต้องกำหนดเบี้ย  
ปรับไว้ ดังนั้น คู่สัญญาจึงไม่จำเป็นต้องมีข้อตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับถ้าประ  
สงค์จะให้มีเบี้ยปรับ ก็ต้องตกลงกำหนดไว้ในสัญญาอันก่อนหน้านั้น หรืออาจทำสัญญา  
เพิ่มเติมเฉพาะ เบี้ยปรับอีกส่วนหนึ่งก็ได้ ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ให้มีเบี้ยปรับ เมื่อลูก  
หนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ก็ต้องบังคับไปตามบทบัญญัติว่า  
ด้วยผลแห่งนั้นอันเป็นหลักทั่วไป"

#### ก ข้อตกลงเรื่อง เบี้ยปรับเป็นส่วนอุปกรณ์

ก่อนที่จะพิจารณาดังข้อตกลงเรื่อง เบี้ยปรับควรจะศึกษาลักษณะของ  
สัญญาประธานและสัญญาอุปกรณ์เสียก่อน

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า "สัญญาประธาน คือ  
สัญญาที่อาศัยความสมบูรณ์เป็นอยู่โดยลำพังตัวเองไม่ต้องพลอยดีพลอยเสียกับสัญญา  
อื่น สัญญาอุปกรณ์ก็คือสัญญาที่อาศัยเกี่ยว เกาะอยู่กับสัญญาประธานพลอยดีพลอยเสีย  
มีอันเป็นไปกับสัญญาประธาน"<sup>20</sup>

จะเห็นได้ว่าข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับจัดอยู่ในประเภทอุปกรณ์ซึ่งนอก  
จากจะต้องสมบูรณ์ตามหลักความสมบูรณ์ของตัวเอง ยังขึ้นแก่ความสมบูรณ์ของสัญญา

<sup>19</sup>คำพิพากษาฎีกาที่ 320/2522 ระหว่าง การรถไฟแห่งประเทศไทย โจทก์  
บริษัท โรงงานยางทวีวิสน์ จำกัด จำเลย

<sup>20</sup> เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง  
และพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 485

ประธานอันตนเป็นอุปกรณ์นั้นด้วย แต่คู่สัญญาจะต้องตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการไม่ชำระหนี้ โดยอาจตกลงกำหนดกันไว้วันสัญญาประธานอันก่อนนี้ หรือโดยทำสัญญาเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งต่างหากก็ได้ ข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับเป็นสัญญาอุปกรณ์ไม่ว่าจะรวมอยู่ในสัญญาประธานหรือแยกกำหนดไว้ในสัญญาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ถ้าไม่มีสัญญาประธาน ข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับอันเป็นสัญญาอุปกรณ์ก็ย่อมมีไม่ได้ ดังนั้น ถ้าสัญญาประธานไม่สมบูรณ์เพราะเหตุหนึ่งเหตุใด เช่น เป็นโมฆะกรรมหรือโมฆียะกรรมซึ่งถูกบอกล้างตกเป็นโมฆะ สัญญาอุปกรณ์ก็ย่อมจะพลอยไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 384 ที่ว่า "ถ้าการชำระหนี้ตามที่สัญญาไว้ในวันไม่สมบูรณ์ การที่ตกลงกันด้วยข้อเบี้ยปรับในการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นก็ย่อมไม่สมบูรณ์ด้วยกัน แม้ถึงคู่กรณีจะรู้ว่าข้อสัญญานั้นไม่สมบูรณ์

ตัวอย่างเช่น คู่สัญญาทำสัญญาจะซื้อขายเฮโรอินและตกลงกำหนดเบี้ยปรับโดยทำสัญญาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก สัญญาจะซื้อขายเฮโรอินเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 113 สัญญากำหนดเบี้ยปรับอันเป็นสัญญาอุปกรณ์ย่อมตกเป็นโมฆะด้วย แม้คู่สัญญาจะรู้ถึงความไม่สมบูรณ์ของสัญญาจะซื้อขายเฮโรอินอยู่ก่อนทำสัญญากำหนดเบี้ยปรับก็ตาม

ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อธิบายว่า "แม้คู่กรณีจะรู้ว่าสัญญาประธานนั้นไม่สมบูรณ์ ก็ไม่ทำให้ข้อกำหนดว่าด้วยเบี้ยปรับยังบังคับกันได้ (มาตรา 384) ทั้งนี้ น่าจะเป็นข้อยกเว้นของหลักในมาตรา 136 ตามหลักในมาตรา 136 นั้น ถ้าคู่กรณีรู้ว่าสัญญาประธานไม่สมบูรณ์ และยังทำสัญญาว่าด้วยเบี้ยปรับกันไว้ อาจแปลได้ว่าเขาต้องการจะให้สมบูรณ์เป็นสัญญาว่าด้วยเบี้ยปรับอยู่ต่างหาก แต่ตามมาตรา 384 นี้ แม้ถึงจะรู้ดังนั้นก็ยังไม่อาจบังคับเรียกเอาเบี้ยปรับกันได้ เพราะเบี้ยปรับไม่อาจริบกันได้เลย ๆ ไม่ว่าชำระให้โดยเสนาหา แต่เป็นสัญญาว่าให้ริบได้ เมื่อผิดสัญญาอันอื่น ถ้าไม่มีสัญญาอันที่จะผิดกันได้ก็ริบเบี้ยปรับกันไม่ได้เอง<sup>21</sup>

นอกจากนี้ อาจารย์อนุมัติ ใจสมุทร อธิบายถึงความตอนท้ายสุดของมาตรา 384 ว่า "การที่ตกลงด้วยข้อเบี้ยปรับก็ย่อมไม่สมบูรณ์แม้ถึงคู่กรณีจะรู้ว่าข้อสัญญานั้นไม่สมบูรณ์" อันหมายความว่ารู้หรือไม่รู้ไม่สำคัญ สัญญาจะให้เบี้ยปรับย่อมไม่

21 เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 545.

สมบูรณ์ตามสัญญาประธาน ที่จะต้องบัญญัติความตอนท้ายนี้อาจจะคำนึงถึงหลักาน  
มาตรา 407 ก็ได้ โดยเฉพาะกรณีเบี้ยปรับที่ได้มอบให้อีกฝ่ายหนึ่งไว้ มาตรา 407  
บัญญัติว่า "บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอาเภอใจเหมือนหนึ่งว่า เพื่อชำระหนี้  
โดยรู้ว่าคุณนั้นไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาจะมีสิทธิจะได้  
รับคืนทรัพย์สินใหม่" เป็นอันว่ามาตรา 407 นำมาใช้กับสัญญาจะง่าที่ เบี้ยปรับไว้ตัวนั้นเอง"<sup>22</sup>

ดังนั้น ถ้าสัญญาประธานไม่สมบูรณ์ การกำหนดเบี้ยปรับ อันเป็นสัญญา  
อุปกรณ์ก็ไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย ในกรณีกลับกัน แม้ข้อตกลงว่าด้วยเบี้ยปรับจะไม่  
สมบูรณ์ด้วยประการใด ๆ ความไม่สมบูรณ์นั้นก็หากระทบถึงความสมบูรณ์ของสัญญา  
ประธานไม่

กรณีที่สัญญาประธานสมบูรณ์บังคับได้แต่ต่อมาการชำระหนี้ตามสัญญา  
ประธานไม่สมบูรณ์ เช่น เนื่องด้วยการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัย ข้อกำหนดเรื่อง  
เบี้ยปรับซึ่ง เป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า เมื่อลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ  
ในเรื่องค่าเสียหายเนื่องจากการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัยแล้ว สัญญาที่เบี้ยปรับก็  
เป็นอันพ้นความผูกพันกันต่อไป ไม่จำเป็นต้องบอกเลิกสัญญา<sup>23</sup>

ในสัญญาประธานอาจมีหนี้หลายอย่างที่ต้องชำระ และการชำระหนี้บาง  
ข้ออาจไม่สมบูรณ์บางข้อสมบูรณ์ การทำสัญญากำหนดเบี้ยปรับ อาจสัญญาจะง่าที่  
เบี้ยปรับเพื่อการชำระหนี้ตามสัญญาข้อใดก็ได้ ดังนั้นกรณีเช่นนี้ ต้องพิจารณา  
ความสมบูรณ์ของสัญญาประธานเกี่ยวกับการชำระหนี้แต่ละข้อประกอบกับข้อสัญญา  
จะง่าที่เบี้ยปรับด้วย

#### ข. ข้อตกลงในเรื่องเบี้ยปรับไม่มีแบบโดยเฉพาะ

สัญญากำหนดเบี้ยปรับเป็นนิติกรรมที่กฎหมายมิได้กำหนดแบบไว้โดย  
เฉพาะจึงมีปัญหว่าสัญญากำหนดเบี้ยปรับจะต้องทำตามแบบอย่างไร หรือไม่

ข้อสัญญากำหนดเบี้ยปรับนับเป็นนิติกรรมในทางก่อสิทธิหน้าที่ชนิดหนึ่ง  
แต่เป็นนิติกรรมที่อาจแยกออกต่างหากจากสัญญาประธานได้ ทั้งนี้เพราะนิติกรรม  
สัญญาจะง่าที่ไม่มีกำหนดเบี้ยปรับเลขก็ได้ ฉะนั้นสัญญากำหนดเบี้ยปรับอาจแยก

<sup>22</sup> อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย  
สัญญา, หน้า 258

<sup>23</sup> เรื่องเดียวกันหน้า, 257.

ความสมบูรณ์ออกจากสัญญาประธานได้ นัยหนึ่ง แม้สัญญาประธานนั้น ตามกฎหมาย บัญญัติให้ทำตามแบบใดก็ดีหรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ก็ดี แต่สัญญากำหนดเบี้ยปรับ หากจำเป็นต้องทำตามแบบหรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ตามสัญญาประธานนั้นด้วยแต่ประการใดไม่ แต่หากสัญญาประธานไม่สมบูรณ์ ก็ยังผลทำให้สัญญากำหนดเบี้ยปรับพลอยเสียตามไปด้วยในฐานะเป็นข้อสัญญาอุปกรณ์<sup>24</sup>

สำหรับกรณีนี้ผู้เขียนเห็นเช่นเดียวกันว่า เมื่อสัญญากำหนดเบี้ยปรับเป็นนิติกรรมที่กฎหมายมิได้กำหนดแบบไว้โดยเฉพาะ และเป็นนิติกรรมที่แยกออกจาก หากจากสัญญาประธานได้ เพียงแต่ถ้าสัญญาประธานไม่สมบูรณ์เพราะเหตุหนึ่งเหตุใด สัญญาเบี้ยปรับอันเป็นสัญญาอุปกรณ์ก็ย่อมจะไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย สัญญากำหนดเบี้ยปรับจึงไม่จำเป็นต้องทำตามแบบหรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือตามสัญญาประธาน และเมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของสัญญาประธานและสัญญาเบี้ยปรับซึ่งเป็นสัญญา อุปกรณ์แล้ว คู่สัญญาที่มีความประสงค์ที่จะได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ให้ต้อง ตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามสัญญาประธานเป็นสำคัญ เช่นในสัญญาซื้อขายที่ดิน วัตถุประสงค์ในการทำสัญญาซื้อขายที่ดินก็คือการโอนที่ดินให้แก่ผู้ซื้อ คู่สัญญาจึงจำเป็นต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด ส่วนการที่คู่สัญญากำหนดเบี้ยปรับขึ้นนั้น ก็เพียงแต่เป็นการกำหนดค่าเสียหายล่วงหน้าขึ้นขึ้นถ้าหากมีการไม่ชำระหนี้หรือ ชำระหนี้ไม่ถูกต้องเท่านั้น สัญญาอุปกรณ์ในส่วนนี้ จึงไม่น่าจะจำเป็นต้องทำ ตามแบบแต่อย่างใด

ส่วนการที่จะนำสืบพยานบุคคลว่ามีข้อสัญญาด้วยวาจาจากกำหนดค่าให้ลูกหนี้ ภาษีเบี้ยปรับเมื่อไม่ชำระหนี้เป็นจำนวนเท่านี้เท่านี้ แตกต่างกับบทบัญญัติว่า ด้วยผลแห่งหนี้อันเป็นหลักทั่วไป ถ้าสัญญากำหนดเบี้ยปรับมีการมอบเบี้ยปรับให้ไว้ แก่กันย่อมให้นำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงกันได้ด้วยพยานบุคคล แต่ถ้าไม่มีการส่งมอบเบี้ย ปรับให้ไว้แก่กัน การที่จะนำสืบพยานบุคคลว่ามีข้อสัญญาด้วยวาจาจากกำหนดค่าให้ลูกหนี้ ภาษีเบี้ยปรับก็อาจเป็นช่องทางให้ปลุกปั้นพยานนำสืบกันได้ตามใจชอบ แต่ผู้เขียนเห็นว่าจะถือว่ามีเอกสารนำสืบแสดงไม่ได้ เพราะในมาตรา 379 ถึง 385 ก็มีได้บัญญัติไว้

-----  
 24 เรื่องเดียวกัน, หน้า 208



## 2.2 ลักษณะของ เบี้ยปรับ

เมื่อได้ทราบถึงลักษณะของ เบี้ยปรับว่าการที่จะถือเป็น เบี้ยปรับได้จะต้องมีลักษณะ เป็นข้อตกลงที่กำหนดค่าเสียหายกันไว้ล่วงหน้า และคู่สัญญามีความมุ่งหมายให้ข้อตกลงนั้นเป็น เบี้ยปรับแล้ว ต่อไปจะพิจารณาเปรียบเทียบกับข้อตกลงในเรื่องดอกเบี้ยและมัดจำหรือการให้ประกันหรือการชำระหนี้บางส่วน

### 2.2.1 เมื่อเปรียบเทียบกับข้อตกลงในเรื่องดอกเบี้ย

มูลเหตุที่จะ เรียกดอกเบี้ยตามกฎหมายไทย มีอยู่ 2 กรณี คือ

1. ดอกเบี้ยที่เกิดจากนิติกรรมหรืออสังหาริมทรัพย์หนึ่งคือดอกเบี้ยที่เกิดจากข้อตกลงหรือสัญญาที่คู่กรณีได้ทำขึ้น จะเป็นสัญญาชนิดใดก็ได้ที่มีวัตถุประสงค์หนึ่งเป็นการชำระเงินให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เช่น สัญญากู้ยืมเงิน จานา จานอง เข้าซื้อ ซื้อขาย ขายฝาก บัญชีเดินสะพัด ตัวเงิน ฯลฯ บทบัญญัติของกฎหมายที่รับรองการเรียกดอกเบี้ยในกรณีเช่นนี้ เช่น มาตรา 654 มาตรา 655 และมาตรา 911 เป็นต้น

2. ดอกเบี้ยที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ประการเดียวคือ ดอกเบี้ยกรณีผิดนัดหนี้เงินซึ่งมีอยู่สองกรณี คือ กรณีผิดนัดหนี้เงินทั่วไปตามมาตรา 224 วรรคแรก ที่ให้คิดดอกเบี้ยร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี และกรณีผิดนัดหนี้เงินตามมาตรา 968(2) ที่ให้คิดดอกเบี้ยร้อยละห้าต่อปี

ดังนั้น ความหมายของดอกเบี้ยจึงหมายถึงค่าตอบแทนจากการใช้เงินที่กฎหมายเปิดโอกาสให้คู่กรณีตกลงเรียกจากกันได้ หรือค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนดให้ต้องชำระในกรณีผิดนัดชำระหนี้เงิน โดยกำหนดเป็นเงินตรา และคำนวณตามความมากน้อยแห่งเงินตราที่ให้กู้ยืมและตามระยะเวลาที่ให้ยืม

สำหรับอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายคือร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน และดอกเบี้ยนั้นมิได้กำหนดอัตราไว้ในนิติกรรมหรือโดยกฎหมายอันใดอันหนึ่งชัดแจ้งไว้หรือทำนาให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี" ส่วนอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงสุดที่คู่กรณีอาจตกลงเรียกจากกันได้ คือ อัตราดอกเบี้ยที่ไม่เกินร้อยละสิบห้าต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654

การควบคุมมิให้มีการเรียกดอกเบี้ยเกินไปกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดในเรื่องการกู้ยืมเงินนั้นมีปรากฏานเหตุผลหรือเจตนารมณ์ของการประกาศใช้พระราชบัญญัติห้าม

เรียกดอกเบียเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ทำให้เหตุผลว่าเนื่องจากว่าถ้าจะปล่อยให้คู่กรณี  
 แห่งสัญญากู้ยืมมีเสรีภาพในการตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันเท่าใดก็ได้โดยไม่มี  
 มีขีดจำกัดแล้ว อาจมีผลเสียกระทบกระเทือนต่อสังคมได้ จริงอยู่ การที่เจ้าหนี้  
 เรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก เช่น ร้อยละยี่สิบห้าต่อปี เป็นเรื่องที่ถูกหนี้ยินยอม  
 มาใช่ เจ้าหนี้บังคับเอาฝ่ายเดียวจึงไม่ควรห้าม แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว จะเห็นว่า  
 ถ้าปล่อยให้เรียกดอกเบี้ยกันเช่นนั้นได้ จะเป็นการทารุณแก่ลูกหนี้มากเกินไป  
 เพราะการที่ลูกหนี้ต้องไปกู้เงินเขานั้นยอมแสดงให้ เห็นได้ว่าลูกหนี้เดือดร้อนหรือมี  
 ความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องไปใช้เงิน ดังนั้น เมื่อเจ้าหนี้เรียกเอาดอกเบี้ยใน  
 อัตราสูงเท่าใดก็ตามลูกหนี้ก็จำต้องยินยอม ซึ่งถ้ากฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยชั้น  
 สูงที่จะเรียกกันไว้ก็จะทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับภาระมากเกินไป อย่างมากเจ้าหนี้  
 ก็เรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

เบียปรับต่างกับดอกเบี้ย เพราะดอกเบี้ยเป็นค่าตอบแทนจากการใช้  
 เงิน ส่วนเบียปรับเป็นการชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ถูกต้อง  
 สมควร นอกจากนั้นดอกเบี้ยยังเป็นเงินค่าทดแทนที่กฎหมายกำหนดไว้เฉพาะสำหรับการ  
 ชำระหนี้เงินล่าช้า ส่วนเบียปรับมิได้โดยไม่มีจำกัดเฉพาะการไม่ชำระหนี้เงิน  
 เท่านั้น การไม่ชำระหนี้โดยวัตถุอย่างอื่นใด ก็เรียกเอาเบียปรับตามมาตรา 379  
 ได้ และไม่เฉพาะสำหรับการผิดนัดชำระหนี้ล่าช้าเหมือนเรื่องดอกเบี้ยเท่านั้น การ  
 ชำระหนี้โดยชำระครบพร้อมผิดสถานที่หรือผิดความประสงค์แห่งหนี้โดยประการอื่น  
 ใดๆ ก็ทำให้มีสิทธิเรียกเอาเบียปรับได้

ลักษณะของดอกเบี้ยเป็นจำนวนเงิน แต่เบียปรับอาจเป็นเงินหรือการ  
 ชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนอกจากใช้เงินก็ได้ (มาตรา 382) ตามกฎหมายดอกเบี้ยมีได้  
 ทั้งกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้และดอกเบี้ยที่คู่สัญญาตกลงกำหนดกันไว้ ดังที่ได้อธิบาย  
 มาแล้ว แต่เบียปรับไม่มีกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้อย่างดอกเบี้ย นอกจากนั้นถ้าใน  
 สัญญามีการกำหนดเบียปรับไว้สูงเกินไป อาจมีการร้องขอให้ลดลงมาได้  
 (ตามมาตรา 383) ส่วนดอกเบี้ยถ้าได้กำหนดกันไว้ไม่เกินอัตราสูงสุด จะมีการ  
 ร้องขอให้ลดดอกเบี้ยในภายหลังไม่ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่าดอกเบี้ยมีความหมายอยู่สองความ  
 หมายด้วยกันคือในความหมายแรก หมายถึงค่าตอบแทนจากการใช้เงินของเขา  
 ส่วนความหมายที่สองที่มีที่ปรากฏใช้ใน เรื่องของการผิดนัดชำระหนี้เงิน ซึ่งใน  
 ความหมายของดอกเบี้ยในความหมายที่สองนี้หมายถึงเงินค่าทดแทนที่กฎหมาย

กำหนดไว้เพื่อการที่เจ้าหนี้เสียหายเพราะการชำระหนี้ล่าช้า ซึ่งในความหมายของดอกเบี้ยตามความหมายที่สองนี้ ทำให้มีความคล้ายคลึงกับเบี้ยปรับในด้านที่เป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ อันเนื่องมาจากการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ในเรื่องนี้มีข้อสังเกตอยู่ตรงผลของบทบัญญัติมาตรา 224 วรรคแรกที่กล่าวว่าเจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยสูงกว่าร้อยละ เจ็ดครึ่งต่อปีโดยอาศัยเหตุอย่างใด ๆ อันชอบด้วยกฎหมายแล้ว เจ้าหนี้ก็จะมีสิทธิที่จะบังคับเรียกดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวนั้นได้ต่อไปซึ่งศาลไม่มีอำนาจจะไปสั่งลดอัตราดอกเบี้ยลงได้ อย่างไรก็ตามต้องเป็นที่เข้าใจว่าดอกเบี้ยที่เจ้าหนี้อาจจะเรียกได้สูงกว่าร้อยละ เจ็ดครึ่งต่อปีอันเนื่องมาจากการที่ลูกหนี้ผิดนัดตามผลของมาตรา 224 ดังกล่าวนั้น เจ้าหนี้ต้องมีเหตุที่จะอ้างได้ว่าตนมีสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวนี้ เหตุดังกล่าวนี้เป็นเหตุที่เกิดจากตัวนิติกรรมสัญญาที่ก่อให้เกิดมูลหนี้ขึ้น ๆ เช่นถ้าในสัญญากู้ยืมเงินระบุไว้ว่าลูกหนี้จะต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้อัตราร้อยละ 14 ต่อปี แม้ลูกหนี้ผิดนัดลูกหนี้ก็ต้องเสียในอัตรานั้นต่อไปให้แก่เจ้าหนี้ ลูกหนี้จะมาร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ตนเสียดอกเบี้ยเพียงร้อยละ เจ็ดครึ่งต่อปีไม่ได้ ทั้งนี้เพราะเจ้าหนี้มีสิทธิตามสัญญากู้ยืมเป็นมูลแห่งหนี้ที่จะเรียกดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 14 ต่อปีจากลูกหนี้ได้ จนกว่าลูกหนี้จะชำระเงินกู้จนครบถ้วน ดอกเบี้ยในกรณีดังกล่าวนี้ย่อมไม่ใช่ดอกเบี้ยที่เป็นค่าทดแทนความเสียหาย เพราะเป็นดอกเบี้ยซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิจะได้รับโดยอาศัยอำนาจแห่งมูลหนี้ของตนอยู่แล้ว โดยไม่คำนึงว่าลูกหนี้จะผิดนัดชำระหนี้หรือไม่ก็ตาม แต่ถ้าในสัญญากู้ยืมดังกล่าวนี้ นอกจากจะระบุว่าลูกหนี้อยอมเสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้อัตราร้อยละ 14 ต่อปีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีข้อสัญญาที่กำหนดไว้อีกข้อหนึ่งว่า ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เงินกู้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ นอกจากจะยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 14 ต่อปีแล้ว ลูกหนี้ยังจะเสียดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นให้อีกร้อยละ 5 ต่อปี ดังนี้จะเห็นว่าข้อสัญญาข้อหลังนี้เป็นข้อสัญญาที่กำหนดให้ดอกเบี้ยมีความหมายเป็นเบี้ยปรับซึ่งศาลย่อมมีอำนาจที่จะใช้บทบัญญัติมาตรา 383 สั่งลดได้หากเห็นว่าสงเกิ้นส่วนไปโดยพิจารณาถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันเกิดจากการที่ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้เงินกู้

นอกจากนี้เกี่ยวกับข้อตกลงเรื่อง เบี้ยปรับ ถ้อยคำที่ใช้ในสัญญาจะเรียกชื่อว่า เบี้ยปรับ ค่าปรับ ค่าเสียหาย ดอกเบี้ย หรืออย่างไรก็ได้หากมีลักษณะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และความมุ่งหมายอันแท้จริงของคู่สัญญาประสงค์ให้เป็นเบี้ยปรับ ข้อตกลงนั้นย่อมเป็นเบี้ยปรับ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและ

ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของดอกเบี้ยและเบี้ยปรับผู้เขียนใคร่ขอยกคดีที่เกิดขึ้น  
เพื่อเป็นอนุทนาย ในคดีดังกล่าวโจทก์ฟ้องว่า จำเลยทำสัญญาจ้างเหมาน้ำให้โจทก์  
ทำการแก้ไขซ่อมแซมในบริเวณโรงจิ้งจอก ต่อมาจำเลยผิดสัญญาไม่ชำระค่า  
ก่อสร้างให้โจทก์ ๆ จึงฟ้องเรียกเงินค่าก่อสร้างที่ค้างชำระกับค่าเสียหาย  
จำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำผิดสัญญา

ในวันพิจารณา จำเลยยอมรับผิดใช้เงินค่าก่อสร้างที่ค้างชำระ เป็นเงิน  
8,120 บาทให้แก่โจทก์ ส่วนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องนั้น คู่ความขอให้ศาล  
วินิจฉัยว่า ควรจะให้หรือไม่ประการใด

ศาลแพ่งเห็นว่าคดีพอวินิจฉัยได้จึงสืบพยานแล้ววินิจฉัยในปัญหา  
เรื่องค่าเสียหายว่า ตามสัญญาได้กำหนดความรับผิดชอบไว้ว่าจำเลยจะจ่ายเงินค่า  
ก่อสร้างให้หลังจากส่งมอบงานแล้วภายในกำหนด 10 วัน ถ้าเกินกำหนดจำเลย  
ยอมรับผิดใช้ค่าเสียหายให้เป็นรายวัน ๆ ละ 50 บาท ถ้าโจทก์ทำงานไม่เสร็จ  
ภายในกำหนด 18 วัน โจทก์ก็ต้องถูกปรับเป็นเงินวันละ 100 บาทเช่นเดียวกัน  
ศาลแพ่งเห็นว่า การที่ได้ตกลงกันเช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับที่คู่สัญญาได้ตกลง  
กันไว้ จำเลยจึงต้องรับผิดเพราะโจทก์ได้ทำการก่อสร้างเสร็จภายในกำหนด  
และจำเลยได้รับมอบไปแล้ว แต่จำเลยไม่จ่ายเงินไปตามที่ตกลงกัน ส่วนจำนวน  
เงินที่กำหนดไว้ตามสัญญาให้ปรับวันละ 50 บาทนั้น ศาลแพ่งเห็นว่าสูงเกินไป  
เพราะจำนวนเงินที่จะต้องชำระงวดที่ 3 (ซึ่งเป็นงวดสุดท้าย) นั้น ฝ่าย  
จำเลยก็ค่าใช้จ่ายบ้างแล้ว จึงควรลดเบี้ยปรับลง ให้จำเลยใช้แก่โจทก์วันละ 8  
บาท พิพากษาให้จำเลยใช้เงิน 8,120 บาท แก่โจทก์ และให้จำเลยชำระเบี้ย  
ปรับแก่โจทก์ รวมเป็นเงินเบี้ยปรับทั้งสิ้น 1,600 บาท และให้จำเลยเสีย  
ค่าธรรมเนียม ค่าทนาย 200 บาท แทนโจทก์ด้วย

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน

จำเลยฎีกาค่อมมา

ศาลฎีกาได้ตรวจสอบและประชุมปรึกษาคดีนี้ ข้อที่จำเลยฎีกาว่า  
จำเลยไม่ควรรับผิดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ เพราะไม่มีการสืบพยานว่าโจทก์เสียหาย  
ไปจริงนั้น เห็นว่าตามสัญญาระหว่างโจทก์จำเลยที่กล่าวถึงค่าเสียหายที่จะต้อง  
ชดเชยให้แก่กันนั้น ก็คือเบี้ยปรับนั่นเอง เพราะในกรณีเช่นนี้ คู่สัญญาย่อมไม่อาจ  
คำนวณค่าเสียหายล่วงหน้าไว้ได้และ เมื่อฟังว่าเป็นเบี้ยปรับแล้วจำเลยก็ต้องรับผิด

เข้าให้โจทก์เพราะจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา คดีไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาว่าโจทก์เสียหายไปเท่าใด จำเลยฎีกาอีกข้อหนึ่งว่าการกำหนดเบี้ยปรับนั้นสำหรับการผิดสัญญาไม่ชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ไม่ใช่สำหรับการผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ด้วยเงินมีฉะนั้นจะกลายเป็นว่า ศาลยอมให้มีการเรียกดอกเบี้ยได้เกินกว่ากฎหมาย ข้อนี้เห็นว่าการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระ เงิน เช่นในคดีนี้มีใช่เป็น เรื่องที่คู่สัญญาตั้งใจจะเสียดอกเบี้ยแก่กันแต่เป็น เรื่องกำหนดค่าปรับในการที่โจทก์อาจไม่ได้รับชำระหนี้ สำหรับกิจการที่โจทก์ได้กระทำไปตามสัญญาต่างหาก จึงหาใช่เรื่องเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราไม่

ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้ว ศาลนี้จึงพิพากษายืน ให้จำเลยชำระเงินตามหมายานชั้นนี้ 100 บาทแทนโจทก์<sup>25</sup>

จากข้อเท็จจริงตามคำพิพากษานี้จึงเห็นได้ว่าการที่คู่สัญญาได้ทำสัญญากำหนดความรับผิดไว้ว่า ผู้ว่าจ้างจ่ายเงินค่าก่อสร้างให้หลังจากส่งมอบงานแล้วภายใน 10 วัน ถ้าเกินกำหนดผู้ว่าจ้างยอมรับผิดชำระค่าเสียหายให้เป็นรายวัน ๆ ละ 50 บาท และถ้าผู้รับจ้างทำงานไม่เสร็จภายในกำหนด 18 วัน ผู้รับจ้างก็ต้องถูกปรับเป็นเงินวันละ 100 บาท เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงความมุ่งหมายของคู่สัญญาแล้ว เข้าใจว่าคู่สัญญา มีความประสงค์ที่จะกำหนดถึงค่าเสียหายที่จะต้องชำระให้แก่กันเมื่อมีการผิดสัญญา จึงมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ แม้จะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระ เงิน ก็มีค่าดอกเบี้ย เพราะคู่สัญญาได้ประสงค์จะให้เป็นการเสียดอกเบี้ยให้แก่กัน

และจากคำพิพากษานี้ที่กล่าวถึงนี้ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้ความเห็นว่าในหมายเหตุท้ายคำพิพากษานี้ในทานองเดียวกันว่า

"มาตรา 379 บัญญัติว่า "เมื่อลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะชำระเงินจำนวนหนึ่ง เป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ฯลฯ " ดังนั้นจะเห็นได้ว่าถ้าได้ตกลงกันให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งอันเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรแล้วก็เป็นเบี้ยปรับ และศาลต้องนำประมวลกฎหมายแพ่งฯ มาตรา 379 และต่อ ๆ ไป มาใช้บังคับ ส่วนคู่สัญญาจะชำระ

<sup>25</sup>คำพิพากษานี้ที่ 583/2493 ระหว่าง นายสมพร ธรรมารากร โจทก์  
นายเชียวเจงเสือก จำเลย

คำว่า "เบี้ยปรับ" ในสัญญาหรือไม่ ๆ สำคัญ สำคัญที่สภาพของจำนวนเงินนั่นเอง ว่าตกลงให้จ่ายสำหรับกรณีไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรหรือไม่ เบี้ยปรับจึงอาจมี ได้ในกรณีกู้หนี้ยืมสิน ตัวอย่าง เช่น ก. มากู้เงิน ข. ข. แจ้งให้ ก. ทราบว่าอีก สามเดือนจะต้องใช้เงินจำนวนนั้น ถ้า ก. จะนำเงินมาคืนได้ภายในสามเดือน ข. ก็ให้กู้ได้ ทั้งสองฝ่ายจึงตกลงกู้โดย ก. สัญญาว่า ถ้า ก. ไม่ชำระหนี้ภายในสาม เดือน ก. จะให้เบี้ยปรับแก่ ข. แม้ว่าเบี้ยปรับนี้เมื่อคิดแล้วจะเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ข. ก็พองให้ชำระเบี้ยปรับได้ เพราะไม่ชำระเป็นการเรียกดอกเบี้ยเพราะ ดอกเบี้ยนั้นเป็นจำนวนเงินซึ่งผู้กู้สัญญาจะให้แก่ผู้ให้กู้เป็นการตอบแทนการที่ตนได้ ใช้สอยต้นเงินมีกำหนดเวลาไม่ชำระเป็นการตกลงให้เพราะลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ถูกต้อง สมควร

อย่างไรก็ดี ในคดีนี้ไม่มีทางที่จะต้องพิจารณาถึงพระราชบัญญัติห้าม เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราพุทธศักราช 2475 เพราะพระราชบัญญัติฉบับนั้นห้ามการ เรียกดอกเบี้ยเฉพาะการกู้ยืมเงินเท่านั้น ดังปรากฏในคำบรรยายของพระราช บัญญัติว่า "การให้กู้ยืมเงินโดยอัตราดอกเบี้ยสูงเกินควรนั้น ย่อมเป็นทาง เสี่ยงประโยชน์ของบ้านเมือง สมควรจะป้องกันราษฎรมิให้ต้องเสียดอกเบี้ยเกิน อัตรา ฯลฯ" และมาตรา 3 ซึ่งใช้คำว่า "บุคคลใด (ก) ให้บุคคลอื่นยืมเงิน โดยคิดดอกเบี้ย..." ซึ่งแสดงว่าห้ามมิให้เรียกดอกเบี้ยเฉพาะกรณีเงินยืมเท่านั้น ฉะนั้นผู้รับจ้างทำของกับผู้ว่าจ้างย่อมจะตกลงกันว่า ถ้าผู้ว่าจ้างไม่ชำระ เงินค่าจ้าง จะต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่กันเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี เพราะไม่ชำระเป็นเรื่องยืม เงินดังกล่าวข้างต้น ความจริงการเรียกดอกเบี้ยในกรณีนี้ก็ เป็นลักษณะ เบี้ยปรับ นั้นเอง ที่เรียกกันว่าดอกเบี้ยก็เพราะคำนวณจำนวนเงินตามระยะเวลาที่เป็นหนี้ กันอยู่เท่านั้น

ในคดีนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า " ฯลฯ มิใช่เป็นเรื่องที่คู่สัญญาตั้งใจจะ เรียกดอกเบี้ยแก่กัน แต่เป็นเรื่องกำหนดค่าปรับ ฯลฯ" ซึ่งหมายความว่าศาลฎีกา ดูเจตนาของคู่กรณีเป็นสำคัญ กล่าวคือจะต้องพิจารณาว่าได้มีเจตนาจะ เสีย ดอกเบี้ยหรือให้เป็นค่าปรับ ผู้เขียนเห็นว่าแม้จะเป็นกรณีเรียกดอกเบี้ย ก็ไม่ต้อง ห้ามตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 เพราะ ไม่ชำระกรณียืมเงินดังกล่าวข้างต้น"

## 2.2.2 เมื่อเปรียบเทียบกับมัดจำหรือการให้ประกัน หรือการ ชำระหนี้บางส่วน

มัดจำ เป็นสิ่งซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง (ลูกหนี้) ำทำให้ไว้กับอีกฝ่ายหนึ่ง (เจ้าหนี้) เมื่อเข้าทำสัญญา อันเป็นหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำขึ้นแล้วทั้ง เป็นประกันการที่จะปฏิบัติตามสัญญานั้นด้วย

เมื่อพิจารณาตามความต้องการในทางปฏิบัติอันเป็นเหตุให้เกิดการทำสัญญากำหนดมัดจำและ เบี้ยปรับกันขึ้นแล้ว จะเห็นได้ว่ามีความมุ่งหมายเป็นอย่างเดียวกันในการที่จะหาทางเร่งรัดกันนอกศาล เพื่อให้มีการปฏิบัติตามสัญญา เมื่อเกิดจากความมุ่งหมายอันเดียวกันดังนี้ มัดจำและ เบี้ยปรับจึงมีลักษณะ คล้ายกัน การที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งวาง เงินจำนวนหนึ่งไว้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้รับด้านเมื่อตนไม่ปฏิบัติตามสัญญา ถ้ามิได้ตกลงกันไว้ชัดเจน อาจเป็นปัญหาได้เสมอว่าเงินจำนวนนั้นเป็นมัดจำหรือ เบี้ยปรับ และผลในกฎหมายก็ต่างกันอยู่มาก เพราะถ้าวางไว้เป็น เบี้ยปรับย่อมไม่มีลักษณะ เป็นหลักฐานตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 377 ข้อแตกต่างระหว่างมัดจำและ เบี้ยปรับที่พอจะ เห็นได้ คือ

การที่มัดจำมุ่งหมายจะให้ เป็นพยานหลักฐานว่าได้ทำสัญญากันแล้ว หรือมิฉะนั้นก็ให้ถือไว้เป็นประกันในการที่ผู้ให้จะปฏิบัติตามสัญญาด้วย โดยไม่เพ่งเล็งถึงว่าจะให้เป็นค่าเสียหายคิดไว้ล่วงหน้าสำหรับชดเชยการผิดสัญญา คงเป็นแต่จะให้ไว้เป็นประกันการผิดสัญญาเมื่อเสียหายก็รับเอาไป ส่วนการกำหนด เบี้ยปรับมุ่งหมายคิดถึงการผิดสัญญาโดยตรง เบี้ยปรับตั้งไว้จะเป็นค่าเสียหายชดเชยการผิดสัญญา ไม่มุ่งหมายจะให้ เป็นหลักฐานพยานหรือประกันอย่างมัดจำ จึงดูไปทางก่อให้เกิดความเชื่อใจกันว่าจะปฏิบัติตามสัญญาส่วน เบี้ยปรับคาดถึง การที่จะผิดสัญญา

มัดจำอาจเป็นสิ่งที่ำให้ไว้ในสัญญารายทาง โดยยังไม่ได้ทำสัญญา ประธานต่อกันความประสงค์ต้องการจะให้ เป็นหลักฐานความเชื่อมั่นในการที่ำไปทำสัญญาประธานนั้นต่อกันที่สุด ถ้าำให้ไว้ในสัญญารายทาง เพื่อเป็นหลักฐานเมื่อต่อมาสัญญาประธานเป็นอันได้ทำต่อกันสำเร็จเสร็จเด็ดขาดแล้วก็ไม่ จำเป็นต้องำให้หลักฐานไว้เป็นพยานกันต่อไป ในกรณีเช่นนี้โดยปกติต้องคืนมัดจำกัน [มาตรา 378 (1)] เช่นสัญญากันว่าจะซื้อขายที่ดิน ส่งมอบแหวนให้กันไว้เป็นมัดจำ ตกลงว่าจะไปทำหนังสือโอนโฉนดกันที่หอทะเบียนในวันกำหนดข้างหน้า ดังนี้ เห็นได้ว่า เป็นการำให้มัดจำกันไว้รายทางระหว่างที่ยังไม่มีสัญญาซื้อขายเสร็จ

เด็ดขาด ถ้าต่อมาคู่สัญญาได้ไปทวงสัญญาซื้อขายใช้ราคาและทำหนังสือสัญญาโอน  
ทะเบียนกันเรียบร้อยแล้ว จะยึดเอาแหวนนั้นไว้ต่อไปไม่ได้ เพราะไม่ต้องมีหลัก  
ฐานพยานอย่างใดต่อไปแล้ว จึงต้องคืนให้กันไป มัดจำมีค่าให้กันได้แต่ในสัญญาขาย  
ทางเท่านั้น เพราะลักษณะที่เป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญาตั้งว่าไว้ในมาตรา 377  
นั้นแสดงว่า มัดจำอาจให้ไว้ในสัญญาตกลงกันสำเร็จเด็ดขาดแล้วก็ได้เพื่อจะให้  
ปฏิบัติตามอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นไปตามข้อสัญญานั้นจึงตกลงกันให้ถือเอามัดจำ  
ไว้เป็นประกันจนกว่าจะได้ปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงกันสำเร็จเสร็จเด็ดขาด  
แล้วนั้น เช่น ก ทวงสัญญาขายมาให้ ข ได้ตกลงกันทวงสัญญาแล้วเสร็จเด็ดขาดถูก  
ต้องตามแบบในมาตรา 456 วรรค 1 นั้นแล้ว แต่ยังมีอีก 4-5 วัน จึงจะส่งมอบกัน  
ก จะให้แหวนไว้เป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญาฉบับนั้นก็ไม่ได้ แต่เขียนปรับนั้นโดยปกติ  
ย่อมกำหนดกันไว้ก่อนเมื่อได้ทวงสัญญากันสำเร็จเด็ดขาดแล้ว เพราะลักษณะมุ่งหมาย  
ถึงการที่ผิดสัญญาจะต้องเสียหายคิดเป็นเบี้ยปรับชดเชยให้กัน<sup>26</sup>

ตามมาตรา 377 มัดจำจะต้อง เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้ส่งมอบให้กันโดย  
ปกติหมายถึงทรัพย์สินซึ่งอาจให้ไว้ได้ อันอาจหมายถึง เงินตราหรือทรัพย์สินอื่นก็ได้ ซึ่ง  
เป็นทรัพย์สินที่สามารถโอนกรรมสิทธิ์กันได้ แต่คำว่าสิ่งใด น่าจะแปลว่าอาจนำสิทธิ์ที่  
เป็นทรัพย์สินที่อาจเปลี่ยนมือ เปลี่ยนเจ้าของได้มาเป็นมัดจำได้ เช่น สิทธิเรียก  
รื้องานหนี้เงินกู้ที่ถึงกำหนดแล้วหรือยังไม่ถึงกำหนดก็ตาม เป็นต้น<sup>27</sup>

การให้อสังหาริมทรัพย์เป็นมัดจำก็ทำได้ เพราะมาตรา 377 มีคำบัญญัติ  
เฉพาะสังหาริมทรัพย์และกฎหมายมิได้กำหนดแบบเอาไว้ การให้อสังหาริมทรัพย์เป็น  
มัดจำจึงไม่จำเป็นต้องทำตามแบบอย่างใดจะนำแบบทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียน  
ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่อย่างจําเองมาใช้ก็ได้ เกินความประสงค์ของกฎหมายไป  
กรณีเช่นนี้เจ้าพนักงานไม่มีอำนาจหน้าที่ทางนิติกรรมและจดทะเบียนให้ เหตุนี้จึง  
เห็นว่า หากมีข้อเท็จจริงเพียงพอได้ว่าได้ทำอสังหาริมทรัพย์นั้นต่ออีกฝ่ายหนึ่งไว้  
ในฐานะเป็นมัดจำแล้วก็ใช้ได้ เช่นโดยส่งมอบหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ และส่งมอบ  
การครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นให้ เป็นต้น (เทียบฎีกาที่ 401/2491 ผากบ้าน

<sup>26</sup> เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและ  
พาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 525

<sup>27</sup> อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย  
สัญญา, หน้า 200.



าให้คู่แลถือ เป็นฝากทรัพย์)

ส่วนเบี้ยปรับนั้น กฎหมายบัญญัติว่าให้สัญญากำหนดเบี้ยปรับได้กว้างกว่า สิ่งใด ที่อาจนำมาเป็นมัดจำ กล่าวคือ ประเภทแรก สัญญาว่าจะใช้ "เงินจำนวนหนึ่ง" มากน้อยตามแต่ลูกหนี้ยอมสัญญากำหนดไว้ (ตามมาตรา 379) ประเภทที่สอง ลูกหนี้สัญญาว่าจะทำการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นให้เป็นเบี้ยปรับ (มาตรา 382) คำว่าชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนี้หมายความว่า ชำระหนี้เป็นอย่างอื่นอันมิใช่เงินจำนวนหนึ่งอันได้แก่ การกำหนดทรัพย์อื่นอันมิใช่เงิน หรือสิทธิในทรัพย์สิน เช่นสิทธิเรียกร้องต่าง ๆ ที่อาจโอนกันได้และยังหมายรวมถึงชำระหนี้ด้วยการกระทำอื่น เช่น ลูกหนี้สัญญาว่าหากผิดนัดผิดสัญญา ยอมให้เจ้าหน้าที่ซึ่งงานเป็นลูกจ้างทำงานสวนมีกำหนด 3 เดือน เป็นเบี้ยปรับ เป็นต้น กับทั้งหนึ่งเดือน ก็อาจกำหนดเป็นเบี้ยปรับได้ เช่นลูกหนี้สัญญาว่าหากผิดนัดผิดสัญญา จะยอมมาใช้เบี้ยปรับโดยงดเว้นไม่ดำเนินกิจการร้านตัดผม (ชื่อที่ระบุนี้) ต่อไป เป็นต้น

มัดจำ คู่สัญญาจะต้องส่งมอบให้ไว้แก่กัน ส่วนเบี้ยปรับคู่สัญญาอาจจะมอบให้ไว้แก่กัน หรือเพียงแต่กำหนดเบี้ยปรับไว้โดยยังไม่ส่งมอบก็ได้ และมัดจำต้องส่งมอบให้ไว้แก่กันเมื่อเข้าทำสัญญา ส่วนเบี้ยปรับอาจส่งมอบหรือตกลงกำหนดไว้ในสัญญาอันก่อนหรือสัญญาเพิ่มเติมภายหลังอีกส่วนหนึ่ง

ในเรื่องมัดจำนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจะเรียกค่าเสียหายอื่น ๆ นอกเหนือจากมัดจำอีกได้หรือไม่ มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1035/2475 วินิจฉัยไว้ว่าฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาจะต้องรับผิดชอบตามสัญญา นั่นก็คือเมื่อการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้น ก่อให้เกิดความเสียหายต่ออีกฝ่ายหนึ่งเพียงใด ฝ่ายที่ผิดสัญญานั้นจะต้องรับผิดชอบ สำหรับมัดจำที่รับนั้นแม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าก็ต้องถือว่าเป็นการชดเชยค่าเสียหายส่วนหนึ่งนั่นเอง ฉะนั้นหากฝ่ายรับมัดจำเสียหายมากกว่านั้น จึงย่อมมีอำนาจพิสูจน์ค่าเสียหายอื่นอีกได้ตามนัยฎีกาที่ 1035/2475 สำหรับเรื่องเบี้ยปรับนั้น กรณีกำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ อาจพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับได้ ตามมาตรา 380 วรรค 2 ส่วนกรณีกำหนดเบี้ยปรับ เพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรนั้น ก็อนุญาตให้พิสูจน์ค่าเสียหายมากกว่าเบี้ยปรับได้เช่นเดียวกัน ตามมาตรา 381 วรรค 2, 380 วรรค 2 แต่อย่างไรก็ดี กรณีกำหนดเบี้ยปรับด้วยการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นอันมิใช่เงินนั้น ถ้าเจ้าหน้าที่เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้อง ค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป (มาตรา 382 ตอนท้าย) เหตุนี้ กรณีที่มีสัญญากำหนดเบี้ยปรับ การพิสูจน์

ค่าเสียหายอื่นใดเพียงคนเดียวจะจำกัดอยู่ตามเงื่อนไขที่ว่านี้<sup>28</sup>

นอกจากนี้ เงินที่วางไว้จะเป็นมัดจำหรือเบี้ยปรับ ต้องวินิจฉัยตาม ลักษณะการและเจตนาของคู่กรณี คาบอภกกล่าวจัดแจงไว้คงไม่สำคัญนักเพราะแม้จะ เรียกว่ามัดจำ ถ้าเจตนาเป็นเรื่อง เบี้ยปรับ ก็ต้องถือตามเจตนาซึ่งกว่าลายลักษณ์ อักษร (มาตรา 132) หรือแม้จะเรียกว่าเบี้ยปรับ ก็ยังอาจแปลตามเจตนาว่าเป็น มัดจำได้เช่นเดียวกัน หรือแม้จะไม่เรียกว่ามัดจำหรือเบี้ยปรับเช่น เรียกกันว่าเงิน ล่วงหน้า ถ้าตามเจตนาเป็นมัดจำหรือเบี้ยปรับก็อาจริบกันได้<sup>29</sup> ข้อแตกต่างอัน สำคัญจะอยู่ที่ว่า มัดจำเป็นสิ่งที่ทำให้เป็นหลักฐานหรือเพื่อประกันการชำระหนี้ ส่วนเบี้ยปรับกำหนดไว้เพื่อทดแทนค่าเสียหายในการไม่ชำระหนี้

การให้ประกัน เช่นการทำสัญญาจำนองและสัญญาจำนำ ก็มีวัตถุประสงค์ เช่นเดียวกับมัดจำ คือทำขึ้นเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ จึงต่างจากเบี้ยปรับซึ่ง กำหนดไว้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทดแทนค่าเสียหายในการไม่ชำระหนี้ ส่วนความแตกต่าง ระหว่าง เบี้ยปรับกับการชำระหนี้บางส่วน ตามปกติเบี้ยปรับไม่มีลักษณะใกล้เคียงกับการชำระหนี้บางส่วน เพราะเงินที่ชำระหนี้ให้บางส่วนยังไม่มีการผิดนัด เกิดขึ้นเหมือนเบี้ยปรับ แต่หากลูกหนี้ยอมมอบเบี้ยปรับให้เจ้าหนี้ไว้ กรณีนี้จึงอาจมี ปัญหาได้ การจะชี้ขาดว่าส่วนที่มอบไว้เป็นเบี้ยปรับ หรือเป็นการให้ในฐานะชำระหนี้ บางส่วน จะต้องดูข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ เมื่อข้อเท็จจริงพิจารณาได้ว่ามุ่งประสงค์ จะให้เป็นเบี้ยปรับก็ใช้หลักในมาตรา 379 - 385 บังคับ หากฟังได้ว่าสิ่งที่ให้นั้น เป็นการชำระหนี้จะนำหลักในมาตรา 379-385 มาใช้บังคับไม่ได้

### 2.3 ความมุ่งหมายในการกำหนดเบี้ยปรับเมื่อเปรียบเทียบกับ การเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 1 แล้วว่าเมื่อมีหนี้เกิดขึ้นและมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายแล้วยอมก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในระหว่างคู่กรณี คือเจ้าหนี้ยอมมีสิทธิที่

<sup>28</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 205

<sup>29</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 166/2478 ระหว่าง นายร้อยเอกขุนจงใจหาญ

(แสวง อินทุโสภณ)

โจทก์

หลวงสิริสมบัติ (พุ่ม โชติคพุกะณะ)

คุณหญิงชลมารคพิจารณ์ (ม.ล. ติวสนิทวงศ์) จำเลย

จะเรียกให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ และลูกหนี้น้อยมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติชำระหนี้ นั้น ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ ได้ ในการชำระหนี้ นั้น มีหลักสำคัญว่าเมื่อมีหนี้มีวัตถุประสงค์จะ ต้องปฏิบัติ การให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าหนี้ประการใดแล้ว เจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับประโยชน์นั้นจาก ลูกหนี้ หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลยหรือชำระหนี้ล่าช้าล่วงเลยเวลาไป หรือ ชำระหนี้ผิดความประสงค์แห่งหนี้แล้วเจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะฟ้องร้อง ขอให้มีการบังคับ ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้ประการหนึ่ง หรืออาจมีสิทธิเรียกร้อง เอาค่าสินไหม ทดแทนจากลูกหนี้ได้อีกประการหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 213 และ 215 ดังกล่าวแล้ว

เมื่อเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิด แต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ บางครั้งคู่กรณีได้ตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับซึ่งเป็นค่า เสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าไว้ในสัญญา ซึ่งเป็นการยืนยันถึงสิทธิของ เจ้าหนี้ที่มีอยู่ แล้วในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน และสาเหตุที่สำคัญที่มีการทาสัญญากำหนด เบี้ยปรับก็เนื่องจากการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้จะต้อง ฟ้องขอให้ศาลเป็นผู้กำหนดค่าที่ ซึ่งคู่สัญญาคงจะ เล็งเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนที่ศาล กำหนดค่าให้อาจไม่เป็นที่พอใจของคู่สัญญา และการพิสูจน์ความเสียหายในทางปฏิบัติ ก็ออกจะยากมาก ถ้าการนำสืบบกพร่องไม่ปรากฏต่อศาลชัดแจ้ง อาจได้ค่าสินไหม ทดแทนน้อยกว่าที่เสียหายไปจริง คู่กรณีจึงได้ตกลงทาสัญญากำหนดค่าสินไหมทด แทนกันไว้ จึงได้เกิดการทาสัญญากำหนดเบี้ยปรับขึ้น นอกจากนี้ค่าสินไหมทดแทนที่ ศาลจะกำหนดค่าให้ก็กำหนดเอาตามที่เสียหายไปจริงในทางทรัพย์สิน (มาตรา 222) แต่ในการที่บุคคลทาสัญญาต่อกันนั้น อาจมีส่วนได้เสียอย่างอื่นนอกจากในทาง ทรัพย์สินก็ได้ ซึ่งการกำหนดค่าให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามวิธีของศาลอาจไม่คุ้ม ไปถึง คู่กรณีอาจเล็งความยุ่งยากได้โดยต่างฝ่ายต่างคิดคำนวณค่าสินไหมทดแทน กันไว้ก่อนล่วงหน้าว่า ถ้าผิดสัญญาแล้วจะมีค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องชดเชยกัน เป็นจำนวนเท่าใด และถ้าได้มอบเงินหรือทรัพย์สินของให้กันไว้ สำหรับใช้เป็นค่า สินไหมทดแทนในเหตุผิดสัญญาก็สามารถรับเอาไปได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล ซึ่ง เป็นประโยชน์และ เป็นการสะดวกดีกว่า

เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่าง เบี้ยปรับกับค่าสินไหมทดแทนที่ ศาลกำหนดค่าให้พอจะ แบ่งแยกให้เห็นได้ดังนี้

1. เบี้ยปรับต้องได้กำหนดไว้โดยสัญญาจึง จะมีการรับ เบี้ยปรับกันได้

ส่วนค่าสินไหมทดแทน แม้จะมีข้อตกลงทาสัญญากันไว้ ถ้าผิดสัญญาศาลก็กำหนดคดีให้ใช้กันได้ตามที่ได้เสียหายไป (มาตรา 222)

2. เบี้ยปรับไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเสมอไป เพราะตามมาตรา 382 เห็นได้ว่าเบี้ยปรับอาจเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น นอกจากเงินก็ได้ แต่ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ศาลกำหนดให้ต้องเป็นเงินเสมอไป ถ้าสั่งให้จัดการอย่างอื่น นอกจากให้ใช้เงิน จะเรียกว่าเป็นค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ เช่นกรณีที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 213 วรรค 1 และ 2 เป็นต้น

3. เบี้ยปรับอาจมีการรับกันได้นอกศาล คือเมื่อมีการผิดสัญญาที่อาจรับเบี้ยปรับได้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล แต่ค่าสินไหมทดแทนจะเรียกเอาได้ก็แต่โดยการฟ้องร้องขอให้ศาลกำหนดให้เท่านั้น

4. เมื่อได้ทำสัญญากำหนดเบี้ยปรับกันไว้เรียบร้อยแล้ว ถ้ามีการผิดสัญญาเกิดขึ้น เจ้าหนี้ก็รับเบี้ยปรับได้โดยไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหาย เว้นแต่ว่า เจ้าหนี้จะต้องการค่าสินไหมทดแทนยิ่งกว่านั้นตามที่มาตรา 380 วรรค 2 กำหนดไว้ แต่การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยปกติเจ้าหนี้ต้องนำสืบและศาลจะกำหนดให้ตามควรแก่ความเสียหายที่ปรากฏขึ้น

5. ค่าสินไหมทดแทนนั้นต้องคิดกำหนดให้แก่เจ้าหนี้เสมือนหนึ่งว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้แล้ว เสียหายไปเท่าใดคิดให้เท่านั้น โดยทั่วไปศาลจะกำหนดให้เพื่อชดเชยความเสียหายในทางทรัพย์สิน แต่เบี้ยปรับจะต้องคิดถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้โดยประการอื่นนอกจากในเชิงทรัพย์สินด้วย (มาตรา 383)

6. ผลที่ตามมาจากข้อ 5 คือ เมื่อค่าสินไหมทดแทนเป็นการชดเชยความเสียหายในทางทรัพย์สิน และศาลคิดคำนวณให้เท่ากับว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้แล้ว ปัญหาที่จะลดค่าสินไหมทดแทนลงไปให้น้อยกว่านี้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ แต่เบี้ยปรับอาจลดลงได้ถ้ามีการกำหนดเบี้ยปรับสูงเกินไป แต่จะต้องคิดถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้โดยประการอื่นนอกจากในเชิงทรัพย์สินด้วย

#### การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนและการรับเบี้ยปรับ

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนนั้นเกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ของคน ตามที่ได้ตกลงกันไว้ ลูกหนี้จึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ตามหลักมาตรา 215 ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากลูกหนี้

ได้นั้นจะต้องทำให้ได้ความว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ซึ่งอาจจะเป็นการไม่ชำระหนี้เลย หรือชำระหนี้ขาดครบพร้อมไม่ถูกต้องตามสัญญาที่ทำไว้ หรือชำระล่าช้าผิดเวลาไป และเป็นเหตุทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายโดยพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ ส่วนเบี้ยปรับนั้น ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 379 ว่า "ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่ง เป็นเบี้ยปรับเมื่อคนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ" มีปัญหาว่าการที่บทบัญญัติมาตรานี้ใช้คำว่า "ผิดนัด" จะมีความหมายเป็นประการใด

ในเรื่องนี้ได้มีนักกฎหมายหลายท่านอธิบายไว้ เช่น

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชได้อธิบายว่า ตามมาตรา 379 กรณีที่กำหนดไว้สำหรับให้รับเบี้ยปรับได้มีอยู่ 2 ประการ ประการ 1 ให้รับได้ ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เสียเลย เช่น สัญญาว่าจะขายผ้าแต่ไม่ยอมขาย อีกประการ 1 ให้รับได้ ในเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร เช่นรับเหมาสร้างตึก แต่ทำเสร็จล่าช้าหรือมีการชำระครบพร้อม (มาตรา 593, 594, 600) ถ้าหนี้มีวัตถุประสงค์เป็นการคงไว้ ก็ให้รับได้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้โดยฝ่าฝืนการนั้น เช่นตกลงว่าจะไม่ตั้งร้านค้าขายแข่งขัน แต่กลับฝ่าฝืนข้อสัญญามาตั้งร้านแข่งขันค้าขายขึ้น กรณีจะกำหนดไว้โดยประการหนึ่งประการใดดังกล่าวนี้ก็ตาม เจ้าหนี้จะขอรับหรือฟ้องขอรับเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204, 206 มาตรา 379 เป็นแม่บทในเรื่อง เบี้ยปรับที่เป็นเงิน ส่วนรายละเอียดวิธีการที่จะรับกันได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับกรณีไม่ชำระหนี้เสียเลยมีมาตรา 380 บัญญัติไว้และขยายความต่อไป ส่วนกรณีรับเบี้ยปรับเพราะชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร มีมาตรา 381 เป็นบทบังคับ มาตรา 382 เป็นบทสำหรับเบี้ยปรับอย่างอื่นนอกจากที่เป็นการใช้เงิน เงื่อนไขในการที่เจ้าหนี้จะรับเบี้ยปรับได้อยู่ที่การผิดนัดของลูกหนี้ ซึ่งอาจพิสูจน์ได้ง่ายโดยแสดงถึงวิธีที่เจ้าหนี้ได้ปฏิบัติเพื่อให้ลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น กล่าวคือส่งค่าเตือนตามมาตรา 204 วรรค 1 หรือแสดงกำหนดวันที่ลูกหนี้จะต้องตกเป็นฝ่ายผิดนัดโดยไม่ต้องมีค่าเตือนตามมาตรา 204 วรรค 2 เหล่านี้ใช้ได้เมื่อวัตถุประสงค์แห่งนี้เป็นภาระกระทำ แต่ถ้าวัตถุประสงค์แห่งนี้เป็นภาระคงไว้ จะได้ศึกษากันต่อไปว่า กำหนดเวลาผิดนัดถือเอาเวลาที่ฝ่าฝืนต่อวัตถุประสงค์แห่งนั้นอันเป็นการคงไว้ที่นั่นเอง เจ้าหนี้หาต้องส่งค่าเตือนไม่<sup>30</sup>

30 เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, หน้า 535

ศาสตราจารย์ ดร. จี๊ด เศรษฐบุตร อธิบายว่า ในเรื่องกำหนดเบี้ยปรับ มีผลสำคัญดังนี้ คือกฎหมายถือว่าผลแห่งการไม่ปฏิบัติตามนี้ ทำให้ถือว่าเจ้าหนี้เสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับที่ตกลงกันไว้ เป็นการตั้งข้อสันนิษฐานว่าเจ้าหนี้เสียหายเท่าจำนวนเบี้ยปรับ โดยเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องนำพยานหลักฐานมาสืบแต่อย่างใด ดังนี้ เมื่อลูกหนี้ผิดสัญญาหรือตามศัพท์มาตรา 204 ว่า "ผิดนัด" คือไม่ชำระหนี้ตามกำหนดและเจ้าหนี้ได้เตือนแล้วก็ได้ หรือไม่ชำระหนี้ตามกำหนดในปฏิทินโดยวันได้ผ่านไปแล้วก็ได้ เจ้าหนี้มีสิทธิรับเบี้ยปรับได้ และในกรณีชำระหนี้โดยงดเว้นกระทำ เมื่อได้ความว่าลูกหนี้ฝ่าฝืนกระทำ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิรับเบี้ยปรับได้ดังกล่าวไว้ในมาตรา 379

ในกรณีที่มีการกำหนดเบี้ยปรับให้ชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ศาสตราจารย์ ดร. จี๊ด เศรษฐบุตร ได้อธิบายถึงการที่จะรับเบี้ยปรับได้ ดังนี้

ในกรณีเช่นนี้มาตรา 382 กล่าวว่า ให้เอาบทบัญญัติในเรื่องเบี้ยปรับเป็นเงินตามมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่ของคู่กรณีในเรื่องเบี้ยปรับเงินตามมาตราข้างต้นเป็นอย่างไรก็ใช้บังคับแก่คู่กรณีในเรื่องกำหนดเบี้ยปรับให้ชำระหนี้เป็นอย่างอื่นด้วย ได้แก่ 1. การรับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับตามมาตรา 379 คือ หากหนี้เป็นการกระทำ ต้องมีผิดนัดคือลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดและเจ้าหนี้ได้เตือนแล้ว หรือว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทินและวันดังกล่าวได้ผ่านไปแล้ว จึงปรับได้ หากหนี้เป็นการงดเว้นกระทำเมื่อลูกหนี้ฝ่าฝืนจึงปรับได้<sup>31</sup>

เงินที่ชำระหนี้ให้บางส่วน ไม่ชำระเบี้ยปรับเพราะยังไม่มีผิดนัด ถ้ามีข้อสัญญาให้ชำระเงินที่ยังไม่ได้ชำระอีกอันเมื่อการชำระหนี้เป็นพ้นวิสัยเพราะผิดสัญญา ก็ต้องคืนเงินที่ได้รับไว้ และเรียกได้เฉพาะส่วนที่เป็นค่าเสียหาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1215/2509)

อาจารย์อนุมัติ วจสมุทฺธ อธิบายว่า "ตามมาตรา 379, 382 เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ

ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น

ความหมายของคำว่า ผิดนัด นั้น คือ การที่ลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้ตรงตามเวลากำหนด (กรณีนิติกรรมสัญญา) ส่วนในกรณีอื่นอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทาละเมิด (มาตรา 206)

เฉพาะในเรื่องสัญญา ถ้าแยกหนี้ตามสัญญาออกเป็นสองพวก ตามนัยมาตรา 379 ก็จะเป็นดังนี้

(1) กรณีหนี้ที่เป็นการกระทำ ซึ่งหมายถึงกรณีกระทำกรณกรรมสิทธิ์ส่งมอบทรัพย์สิน หรือการกระทำอื่น เช่นการกระทำตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือสัญญาจ้างทำของ เป็นต้น หนี้จำพวกนี้แยกพิจารณาถึงลักษณะของการขาดนัดได้ดังนี้คือ

พวกแรก เวลาอันจะพึงชำระหนี้มิได้กำหนดลงไว้ ทั้งจะอนุমানจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ตามมาตรา 203 เจ้าหนี้ย่อมจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้โดยพลัน มีความเห็นส่วนตัวว่า การที่เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ทำให้นั้นถึงกำหนดชำระ การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทันทีตามที่เจ้าหนี้เรียกให้ชำระหนี้ ยังไม่เป็นเหตุให้ลูกหนี้ผิดนัด จนกว่าเจ้าหนี้จะให้คำเตือนลูกหนี้ ตามมาตรา 204 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วและภายหลังแต่นั้น เจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซ้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่า ผิดนัด เพราะ เขาเตือนแล้ว"

พวกที่สอง เวลาอันพึงชำระหนี้มิได้กำหนดไว้ แต่อาจอนุমানจากพฤติการณ์ทั้งปวงได้ว่า หนี้ถึงกำหนดชำระเวลาใด (มาตรา 203 วรรคแรก) ก็ดี หรือได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้กว้าง ๆ (มาตรา 203 วรรคสอง) ทั้งสองกรณีนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลานั้นหาได้ไม่ อย่างไรก็ดีเมื่อเจ้าหนี้ได้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่มีอำนาจแล้ว หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามที่เจ้าหนี้เรียกร้อง ลูกหนี้ยังไม่ได้ชื่อว่าผิดนัดจนกว่าเจ้าหนี้จะได้ให้คำเตือน (ตามมาตรา 204 วรรคแรก) แล้ว

พวกที่สาม ตามมาตรา 204 วรรคสองซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน และลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามกำหนดไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมิพักต้องเตือนเลย วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้บังคับ แก่กรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ซึ่งได้กำหนดเวลาลงไว้อาจคำนวณนับได้โดยปฏิทินนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว"

จากมาตรา 204 วรรคสองนี้ ย่อมแสดงว่า ตามหลักการผิดนัด ในการชำระหนี้ตามนิติกรรมสัญญาต้องเดือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน ดังกรณีพวกแรก และพวกที่สอง ส่วนข้อยกเว้นคือการผิดนัดโดยไม่จำต้องเดือน อันได้แก่พวกที่สาม

อย่างไรก็ดี แม้เจ้าหนี้ได้ให้ค่าเดือนแล้วก็ดี หรือกรณีผิดนัดโดยมิพัก ต้องเดือนตามมาตรา 204 วรรคสองก็ดี ตามหลักดังกล่าวถือว่าลูกหนี้ผิดนัด แต่มี ข้อยกเว้นที่ไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด ตามหลักดังกล่าว เช่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 205 ว่า "ตราบาติการชำระหนี้ยังมีได้กระทางลง เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่"

กรณีนี้ที่เป็นการกระทำตาม (1) นี้ มาตรา 379, 382 บัญญัติให้รับ เบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ทั้งนี้ไม่ว่าผิดนัดไม่ชำระหนี้เลย หรือผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องสมควรก็ตาม ข้อพึงสังเกตุก็คือว่าแม้ลูกหนี้จะผิดสัญญาข้ออื่น อันเจ้าหนี้อาจ บอกเลิกสัญญาได้ก็ดี แต่หากลูกหนี้ได้ชำระหนี้ตามเวลาโดยไม่ผิดนัดแล้ว เจ้าหนี้ จะรับเบี้ยปรับไม่ได้ เพราะจะรับเบี้ยปรับได้ ก็ต่อเมื่อปรากฏว่าลูกหนี้ผิดนัด อันบท บัญญัติตัดสิทธินั้นต้องแปลเคร่งครัด จะแปลโดยอาศัยเหตุผลและเทียบเคียงว่าผิด สัญญา บางกรณีผลเสียหายมากกว่าผิดนัด ย่อมไม่ได้ เพราะหากมีการผิดสัญญา เจ้าหนี้เสียหายอย่างไร เจ้าหนี้ชอบที่จะเรียกค่าเสียหาย และบังคับเอาได้ต่าง หาก

(2) กรณีหนึ่งคเว้นการอันใดอันหนึ่ง กรณีนี้ กฎหมายมิได้บัญญัติให้รับ เบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ผิดนัด ทั้งนี้เพราะหนึ่งคเว้นนั้น ลูกหนี้ไม่มีหนี้จะต้องกระทำการ อะไรตามเวลากำหนด ลูกหนี้มีหน้าที่เพียงอยู่เฉย ไม่ทำการอันฝ่าฝืนมูลหนี้เท่านั้น ฉะนั้นการผิดนัดจึงมิได้ กฎหมายจึงมิได้บัญญัติถึงการผิดนัดในหนึ่งคเว้นการ อันใดไว้ หลักแห่งการผิดนัด จึงไม่อาจนำมาใช้บังคับกับหนึ่งคเว้นการอันใด โดย เหตุนี้สาเหตุแห่งการรับเบี้ยปรับ มาตรา 379 จึงบัญญัติไว้ต่างหากว่า "ถ้าการ ชำระหนี้อันจะพึงทำนั้น ได้แก่คเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูล หนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น"

สำหรับสัญญาที่มีหนี้ทั้งข้อ (1) และ (2) อยู่ในสัญญาฉบับเดียวก็ย่อมมิ ได้ตามปกติต้องแยกพิจารณาออกจากกัน อันหมายถึงว่าผิดนัดชำระหนี้รับ เบี้ยปรับตาม (1) หากชำระหนี้ตาม (1) แล้ว ก็ยังมีหนี้ตาม (2) อยู่โดยตลอด ไปด้วย เว้นแต่หนึ่งคเว้นนั้นตามสัญญากำหนดเวลาแห่งการงคเว้นไว้ด้วย



ในกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องสมควร อาจารย์อนุวัติ ใจสมุทร ด้ำให้  
 ความเห็นไว้ในปัญหาที่ว่า กรณีลูกหนี้ชำระหนี้ตรงตามเวลา (อันไม่ถือว่าลูกหนี้  
 ผิดนัด หากดูเพียงเวลาชำระหนี้) แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้เป็นไปตามสัญญา เช่น  
 บกพร่องเรื่องชนิด ประเภท คุณภาพ เป็นต้นจะริบเบียปรับฐานไม่ชำระหนี้ให้  
 ถูกต้องสมควรได้หรือไม่

เหตุแห่งการริบเบียปรับนั้น ขอให้เข้าใจว่าคงเป็นไปตามมาตรา 379  
 อยู่คือ เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบียปรับ ประเด็นที่จะตอบปัญหานี้จึงอยู่ที่ว่า คำว่า  
 ไม่ผิดนัดหมายถึงชำระหนี้ตรงตามเวลาอย่างเดียวหรือหมายถึงชำระหนี้ตรงตาม  
 เวลา และชำระหนี้ตรงตามสัญญาด้วย

ที่กล่าวมาในมาตรา 379 นั้น มุ่งอธิบายถึงว่าการผิดนัดหรือไม่ให้ดู  
 เวลาชำระหนี้ว่าชำระหนี้ตรงตามเวลาหรือไม่ แต่เมื่อมาศึกษาถึงรายละเอียดอัน  
 การริบเบียปรับเพราะเหตุชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรตามมาตรา 381 ประกอบกับ  
 มาตรา 379 แล้วมีความเข้าใจว่า การไม่ผิดนัดตามมาตรา 379, 381 นั้น ลูกหนี้  
 จะต้องชำระหนี้ตรงตามเวลา และชำระหนี้ถูกต้องตามสัญญาด้วย เหตุนี้แม้ลูกหนี้  
 ชำระหนี้ตามเวลา แต่ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตรงตามสัญญา ลูกหนี้นั้นก็ได้อธิบายผิดนัด  
 ตามความมุ่งหมายของมาตรา 379, 381 เจ้าหนี้มีสิทธิริบเบียปรับอยู่นั่นเอง เช่น  
 ตกลงซื้อขายข้าวสารจ้าว 10 กระสอบ ให้ผู้ขายเอาไปส่งให้ผู้ซื้อในวันที่ 5 เมื่อ  
 ถึงวันที่ 5 ผู้ขายได้ส่งมอบข้าวสารให้ผู้ซื้อ 10 กระสอบซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการ  
 ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนด แต่ปรากฏว่า ข้าวสารที่ส่งมอบนั้นเป็นข้าวสาร  
 จ้าวตามสัญญา 9 กระสอบอีก 1 กระสอบเป็นข้าวสารเหนียวซึ่งผิดประเภท ดังนี้  
 เป็นการไม่ชำระหนี้ที่ถูกต้องตามสัญญา ลูกหนี้ยังคงได้อธิบายผิดนัดตามความ  
 มุ่งหมายของมาตรา 379, 381 อยู่นั่นเอง เจ้าหนี้ผู้ซื้อจึงมีสิทธิริบเบียปรับได้ (ผิดนัด  
 ไม่ชำระหนี้ข้าวสารจ้าว 1 กระสอบนั้น) การชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควรโดยเหตุ  
 อื่นก็อาศัยเหตุผลนี้เดียวกัน แต่สำหรับกรณีไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดเสีย  
 เลยตามมาตรา 379 และที่บัญญัติเป็นตัวอย่งในมาตรา 381 นั้น เป็นการผิดนัด  
 ชัดแจ้งไม่มีปัญหา<sup>32</sup>

จากคำอธิบายของนักกฎหมายทั้งสามท่านดังกล่าว เห็นได้ว่า

32 อนุวัติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า  
 ด้วยสัญญา, หน้า 241

เจ้าหนี้ จะขอรับเบี้ยปรับได้เมื่อลูกหนี้ผิดนัดตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 204 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซ้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัด เพราะเขาเตือนแล้ว

ถ้าได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน และลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามกำหนดไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมีพักต้องเตือนเลย วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ ซึ่งได้กำหนดเวลาล่วงหน้าไว้ อาจคำนวณนับได้โดยปฏิทินนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว"

นอกจากนี้ได้มีนักกฎหมายบางท่านได้อธิบายถึงกรณีที่จะรับเบี้ยปรับได้แตกต่างออกไป เช่น

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ได้อธิบายไว้ว่า กรณีที่จะรับเบี้ยปรับอาจมีได้ทั้งที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่น ชำระหนี้ขาดตกบกพร่องไม่ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ (มาตรา 215) ชำระหนี้ล่าช้าไม่ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ (มาตรา 381) หรือชำระหนี้ผิดสถานที่ ฉะนั้นที่กฎหมายมาตรานี้ใช้คำว่า เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับนั้น คงไม่หมายความเคร่งครัดถึงการไม่ชำระหนี้ตรงตามกำหนดตามมาตรา 204 เสมอไป เพราะแม้แต่มีการชำระหนี้แล้ว แต่ไม่ถูกต้องสมควรก็อาจต้องรับเบี้ยปรับด้วยเหมือนกัน<sup>33</sup>

ศาสตราจารย์ศักดิ์ สอนงชาติ อธิบายว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิรับเบี้ยปรับหรือเรียกเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ได้ตามสัญญากำหนดเบี้ยปรับ การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนด ลูกหนี้อย่อมเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 204 แต่การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่นชำระหนี้ไม่ครบถ้วนถูกต้องตามสัญญา แม้มันผิดนัด ก็ต้องรับผิดไซ้เบี้ยปรับเช่นเดียวกัน<sup>34</sup>

<sup>33</sup> จิตติ ติงศภัทย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มา. ๖๖ 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, หน้า 77 - 78

<sup>34</sup> ศักดิ์ สอนงชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, หน้า 424

โดยความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแล้ว ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของ นักกฎหมายสองท่านหลังนี้ คือการที่กฎหมายใช้คำว่า เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ คงไม่หมายความว่าจำเป็นต้องเป็นการไม่ชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนดตามมาตรา 204 เท่านั้น เพราะการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร แม้จะมีการชำระหนี้แล้ว แต่ไม่ครบถ้วนถูกต้องตามสัญญา ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะรับเบี้ยปรับได้ ถ้าจะต้องรอให้ผิดนัดเสียก่อน ข้อตกลงในเรื่องเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดูจะไร้ผลไป และการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับ ในบางที่อาจจะไม่ได้มีความประสงค์ที่จะกำหนดเบี้ยปรับไว้สำหรับแทนการไม่ชำระหนี้เลย เพราะคู่สัญญาอาจเข้าใจกันดีว่าถึงอย่างไรก็จะต้องมีการชำระหนี้ แต่ยังคงเกรงว่าการชำระหนี้อาจไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ จึงมีการกำหนดเบี้ยปรับกันไว้ เพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรนั่นเอง

เมื่อได้ทราบถึงความมุ่งหมายในการกำหนดเบี้ยปรับแล้ว ต่อไปจะได้พิจารณาถึงการที่เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง

### 2.3.1 การกำหนดเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ (มาตรา 380)

ถ้าลูกหนี้ได้สัญญากับเจ้าหนี้ว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ตามสัญญา เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เพราะความผิดของลูกหนี้ ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญาเลย เช่นทำสัญญาจะซื้อขายแล้วผู้ซื้อไม่ยอมซื้อ หรือผู้ขายไม่ยอมขาย กรณีเช่นนี้ตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 380 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับละนั้นแล้วก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้นท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้ "

จากบทบัญญัติมาตรานี้ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เสียเลย เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นแทนการชำระหนี้ แต่เมื่อเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นแล้ว ก็ขาดสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกต่อไป แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่ประสงค์จะเรียกเอาเบี้ยปรับเจ้าหนี้ก็สามารถใช้สิทธิเรียกให้ลูกหนี้

ชำระหนี้ได้อยู่แล้ว เพราะการกำหนดเบี้ยปรับใหม่เป็นการตัดสิทธิของ เจ้าหนี้ที่จะเรียกร้องให้ชำระหนี้และเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 213 วรรค 1 และวรรค 4 ตัวอย่างเช่น

สัญญากำหนดเบี้ยปรับไว้ เมื่อมีการผิดสัญญาผู้ซื้อไม่บอกกล่าวว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับและไม่ได้ออกเลิกสัญญาดังนี้ กรณีไม่เข้ามาตรา 380 วรรคต้น แต่เป็นเรื่องที่เข้าอยู่ในมาตรา 380 วรรคสอง ซึ่งผู้ซื้อมีสิทธิฟ้องขอให้บังคับชำระหนี้ และเรียกค่าสินไหมทดแทน และเรียกเอาเบี้ยปรับในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้<sup>35</sup>

เพียงแต่กำหนดเบี้ยปรับกันไว้ว่าในสัญญา ไม่พอสันนิษฐานผู้ซื้อประสงค์จะเรียกเบี้ยปรับอย่างเดียว อันเมื่อผู้ขายผิดสัญญาผู้ซื้อจึงมีสิทธิฟ้องขอให้โอนที่ดินตามสัญญาได้<sup>36</sup>

แม้สัญญาจะซื้อขายที่ดินได้กำหนดเบี้ยปรับกันไว้ว่าเมื่อผู้ขายผิดสัญญาก็ดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 380 บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ เลือกเรียกเอาเบี้ยปรับหรือเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ ฉะนั้นถ้าผู้ขายทำผิดสัญญาโดยไม่ยอมขายที่ดินให้ผู้ซื้อ ผู้ซื้อก็ย่อมมีสิทธิฟ้องร้องผู้ขายขอให้บังคับให้โอนขายตามสัญญาก็ได้<sup>37</sup>

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้จึงเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเลือกว่าจะเรียกเอาเบี้ยปรับหรือจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิที่จะเลือกนี้เป็นการเลือกกระหว่าง เบี้ยปรับกับการชำระหนี้มิใช่การเลือกชำระหนี้ซึ่งมีอยู่หลายอย่างอันเป็นสิทธิของลูกหนี้ตามมาตรา 198<sup>38</sup>

35 คำพิพากษาฎีกาที่ 65/2489 ระหว่าง กรมสรรพากร โจทก์  
นายเออาร์ ชาเลบายจาเลย

36 คำพิพากษาฎีกาที่ 131/2489 ระหว่าง นายบุญ สกุนตนาค โจทก์  
นายพ่วง แจ่มวิสา จำเลย

37 คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2495 ระหว่าง นางสาวฉวี เพิ่มชาติ โจทก์  
นายหึ่ง นิลละ ออกกับพวกจำเลย

38 มาตรา 198 "ถ้าการอันมีกำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้นั้นมีหลายอย่าง แต่จะต้องกระทำเพียงการใดการหนึ่งแต่อย่าง เดียวไว้ ท่านว่าสิทธิที่จะเลือกทำการอย่างใดคนั้นตกอยู่แก่ฝ่ายลูกหนี้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น"

การที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้เสียเลยนั้น เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะต้องเลือกว่าจะ เรียกเอาเบี้ยปรับหรือเรียกให้ ลูกหนี้ชำระหนี้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่า ถ้าให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระ หนี้และยังง่าที่มีสิทธิรับเบี้ยปรับได้ด้วยแล้วก็จะกลายเป็นว่า เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ ซ้ำสอง เพราะในกรณีที่กำหนดเบี้ยปรับไว้สำหรับการไม่ชำระหนี้เสียเลยนั้น คู่ กรณีย่อมจะได้คิดจำนวนเงินหรือกำหนดการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นไว้เท่าเทียมกันเพื่อ แทนการชำระหนี้ที่อยู่นออยู่แล้ว เช่น ก.จ้าง ข.สร้างบ้าน ถ้าได้คิดถึงการที่ ข.จะไม่มาปลูกสร้างให้เลย จะกำหนดเบี้ยปรับไว้อย่างไรเป็นจำนวนเท่าใด ย่อมจะได้กะประมาณกันไว้เพื่อให้เท่ากับว่า ข. ได้มาสร้างบ้านให้ เช่นตกลงกัน ว่าถ้าไม่มาสร้างบ้านให้ ข. ตกลงโอนบ้านของตนเองให้แทนหรือคิดเงินเบี้ยปรับ ให้ 100,000 บาท เท่าที่ก. จะได้เอาไปใช้จ่ายจ้างคนอื่นมาปลูกบ้านให้ได้ทั้ง หลัง เมื่อกรณีเป็นดังนี้จะยอมให้ ก. เรียกให้ ข. มาสร้างบ้านให้ใหม่ และยังง่าให้ รับเอาบ้าน ข. หรือเงินค่าปลูกบ้านเสียด้วย ผลก็จะไม่เป็นไปตามความมุ่งหมาย กลายเป็นการชำระหนี้ซ้ำสอง มาตรา 380 วรรค 1 จึงบัญญัติให้เจ้าหนี้เลือก เอาว่าจะใช้สิทธิอย่างใด ถ้าเลือกใช้สิทธิเรียกเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ ก็เป็น อันถือว่าได้รับชำระหนี้แล้วด้วยเบี้ยปรับที่กำหนดไว้แทนนั้นจึงหมดสิทธิที่จะ เรียก ร้องให้เขาทำการชำระหนี้อีกต่อไป

#### ก. กรณีที่เจ้าหนี้เลือกในทางเรียกเอาเบี้ยปรับ

เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกเอาเบี้ยปรับ สิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ ชำระหนี้โดยเฉพาะจะจงตามมาตรา 213 ย่อมหมดไป แต่การเรียกเอาเบี้ย ปรับนั้น ไม่ตัดสิทธิเจ้าหนี้ที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 222 ซึ่งเป็น การเรียกค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง

มีปัญหากว่าถ้าศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้ได้รับค่าเสียหายเต็มจำนวนตามที่ เสียหายแล้ว แต่ตามสัญญาได้มีการตกลงกันว่าลูกหนี้ผิดสัญญาจะยอมมาใช้ค่า เสียหายและยอมให้เบี้ยปรับอีกด้วย กรณีนี้เจ้าหนี้จะ เรียกเอาเบี้ยปรับจากลูกหนี้ ได้หรือไม่

เกี่ยวกับปัญหานี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ดังนี้

ศาลฎีกาได้ตรวจสำนวนประชุมปรึกษาแล้ว พิจารณาได้ความว่าตาม สัญญาข้อ 4 มีความว่า "ถ้าผู้ขายไม่นำ (เหล็ก) Mild Steel Channel ดัง

กล่าวมาส่งมอบให้ผู้ซื้อให้ถูกต้องตามจำนวนในสัญญานี้ให้ทันภายในกำหนด ผู้ขาย  
ยอมให้ผู้ซื้อปรับเป็นจำนวนเงิน 100 ละ 5 ต่อเดือนของจำนวนเงินราคาเหล็กที่ยังไม่ได้  
ส่ง จนกว่าผู้ขายจะนำเหล็กมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อจนครบจำนวนและถูกต้องตามสัญญา

หรือถ้าผู้ขายไม่นำเหล็กมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อตามจำนวนในสัญญานี้เลย  
ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับจำนวนเงิน 100 ละ 25 แห่งราคาเหล็กทั้งหมด

ในกรณีที่ผู้ขายส่งมอบเหล็กให้ไม่ทันภายในกำหนดก็ดี หรือไม่ส่งให้เลย  
ก็ดี นอกจากผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับตามความในวรรค 1-2 สุดแต่กรณีแล้วผู้ขาย  
ยอมให้ผู้ซื้อ มีสิทธิซื้อเหล็กจากผู้อื่นได้ และถ้าราคาค่าเหล็กที่ซื้อนั้นแพงไปกว่า  
ราคาตามสัญญาเท่าใด ผู้ขายยอมชดเชยราคาที่แพงขึ้นนั้นให้แก่ผู้ซื้ออีกโสดหนึ่งต่าง  
หากด้วย แต่ถ้าในกรณีที่การส่งของล่าช้าก็ดี หรือไม่สามารถส่งมอบสิ่งของให้ได้ก็  
ดี ผู้ขายมีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าได้เกิดจากเหตุสุดวิสัยแล้ว ผู้ซื้อจะยกเว้นการปรับ  
ดังกล่าวข้างต้นให้"

ศาลฎีกาว่าการที่ส่งเหล็กให้จบทกไม่ได้เนื่องจากเหตุสุดวิสัยโดยกรรมกร  
ทำเรื่องผลงานไม่สามารถจะบรรทุกเรือมาส่งได้ศาลฎีกาจึงไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาข้อ 4

ศาลฎีกาพิจารณาแล้วเห็นว่า เหตุสุดวิสัยที่ศาลฎีกาอ้างมานั้นเกิดขึ้นภายหลัง  
จากที่ศาลฎีกาพิจารณาส่งเหล็กให้แก่จบทกแล้วประมาณ 7 เดือน ศาลฎีกาอ้างเหตุนี้ขึ้น  
เป็นข้อแก้ตัวเพื่อจะไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาหาได้ไม่ ตามสัญญาข้อ 4 ได้กำหนดจำนวน  
ค่าปรับและค่าเสียหายเต็มจำนวนไว้ล่วงหน้าซึ่งศาลฎีกาจะต้องรับผิดชอบเมื่อผิดสัญญา

ศาลฎีกาเห็นว่า การให้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในกรณีผิดสัญญา  
นั้น ก็เพื่อที่จะชดเชยและให้ความพอใจแก่ฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาสำหรับความเสียหายที่  
ฝ่ายนั้นได้รับจริง ๆ กฎหมายไม่ประสงค์ให้มีการค่าการในการผิดสัญญา

เบี้ยปรับนั้นก็คือค่าเสียหายที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ล่วงหน้านั่นเอง เบี้ยปรับ  
ยังเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย โดยเหตุนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์  
มาตรา 383 จึงบัญญัติไว้ว่า ถ้าเบี้ยปรับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงก็ได้ และ  
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 วรรคสอง ก็บัญญัติไว้ว่า ให้  
เจ้าหน้าที่เรียกค่าเสียหายได้เต็มจำนวนที่เสียไป โดยให้คิดเบี้ยปรับรวมอยู่ในนั้น  
ด้วยคือให้ถือว่า เบี้ยปรับเป็นจำนวนน้อยที่สุดของค่าเสียหาย

คดีนี้เมื่อศาลพิพากษาให้จบทกได้รับค่าเสียหายเต็มจำนวนที่จบทกได้รับ

ความเสียหายแล้ว โจทก์จะเรียกร้องให้จำเลยเสียเบี้ยปรับให้โจทก์อีกไม่ได้ เพราะเป็นการเรียกร้องที่นอกเหนือไปจากความเสียหายที่โจทก์ได้รับ ชัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 380 วรรคสอง

จากคำพิพากษาศาลฎีกานี้ จะเห็นได้ว่า เมื่อศาลพิพากษาให้โจทก์ได้รับค่าเสียหายเต็มจำนวนที่โจทก์ได้รับความเสียหายแล้ว โจทก์จะเรียกร้องให้จำเลยเสียเบี้ยปรับให้โจทก์อีกไม่ได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่า เบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายที่คู่สัญญากำหนดกันไว้ล่วงหน้า เมื่อเจ้าหนี้ได้รับค่าเสียหายเต็มตามความเสียหายแล้ว ก็เท่ากับรวมเบี้ยปรับในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายไว้ด้วยแล้ว ตามมาตรา 380 วรรค 2 ถ้าให้เจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับได้อีก ก็จะเป็นการได้รับค่าเสียหายซ้ำซ้อน ซึ่งเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ศาลตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้บันทึกหมายเหตุไว้ท้ายคำพิพากษาศาลฎีกานี้หนึ่งคือคำพิพากษาศาลฎีกาของเนติบัณฑิตยสภา อันเป็นแนวความเห็นที่มีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงใคร่ขอยกมากล่าวไว้โดยละเอียดดังต่อไปนี้

"คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้มีปัญหาคำพิพากษาอยู่ 2 ข้อ คือ

1. เบี้ยปรับแตกต่างกับค่าเสียหายธรรมดาในกรณีผิดสัญญาอย่างใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1092/2482 วินิจฉัยว่าค่าเสียหายกับเบี้ยปรับนั้นมีนัยต่างกัน เรื่องเรียกค่าเสียหายเป็นสิทธิโดยบังคับของกฎหมายเกิดขึ้นเอง เรื่องเบี้ยปรับเกิดขึ้นโดยข้อตกลงกำหนดกันไว้ เรื่องเบี้ยปรับตามสัญญานั้น ถ้อยคำในสัญญาจะเรียกชื่อว่าเป็นค่าอะไรไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ความมุ่งหมายอันแท้จริงของคู่สัญญาซึ่งปรากฏในสัญญานั้น ข้อสัญญาที่ว่าจะใช้ค่าเสียหายให้วันละ 5 บาทนั้น พอดีได้ว่า เป็นข้อสัญญาที่เบี้ยปรับวันละ 5 บาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 583/2493 วินิจฉัยว่า การที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่าถ้าฝ่ายใดผิดสัญญา ยอมรับผิดใช้ค่าเสียหายให้อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นรายวัน วันละเท่าไรนั้นบาท ดังนี้ถือว่าเป็นเบี้ยปรับ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1078/2496 ตีความข้อตกลงที่เรียกว่า "เบี้ยปรับ" เมื่อผิดสัญญา เป็นเบี้ยปรับ เพราะเป็นค่าสินไหมทดแทนที่กำหนดกันไว้ล่วงหน้า

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1092/2509 วินิจฉัยว่าเมื่อจำเลยส่งมอบงานให้โจทก์ไม่ทันตามกำหนดในสัญญาโจทก์จึงมีสิทธิเรียกค่าเสียหายเท่าจำนวนค่า

ปรับที่จําเลยสัญญาจะชดเชยค่าเสียหายที่ชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนดค่าได้ เพราะค่าปรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอยู่แล้ว

นอกจากนี้โปรดดู คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1078/2496, 1364/2508, 1308/2511 และ 511/2512 ซึ่งวินิจฉัยไว้ในแนวเดียวกันนี้

โดยสรุปแล้ว จากแนววินิจฉัยของศาลฎีกาที่ผ่านมา นั้น ย่อมกล่าวได้ว่า ค่าเสียหายธรรมดานกรณีผิดสัญญานั้น เป็นค่าเสียหายซึ่งเป็นสิทธิของคู่สัญญาฝ่ายที่ถูกละเมิดอันที่จะเรียกร้องเอาจากคู่สัญญาผู้ละเมิดสัญญาได้ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแล้ว ส่วนเรื่อง เบี้ยปรับเป็นเรื่องข้อตกลงของคู่สัญญาที่กำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นจริง ๆ และ เบี้ยปรับเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย

ในหมายเหตุท้ายคำพิพากษานี้ ศาลตรวจราชการธนินทร์ กรัยวิเชียร ได้เสนอข้อพิจารณาประกอบเรื่อง เบี้ยปรับอีก 3 ประการ คือ

ก ความเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าไม่จำเป็นต้องเป็นความเสียหายในเชิงทรัพย์สินเท่านั้น แม้ทางได้เสียอื่น ๆ ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายก็ย่อมรวมไว้ในเบี้ยปรับได้ (เทียบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 383)

ข ตามหลักการตีความสัญญา การที่จะถือว่าเรื่องใดเป็นเบี้ยปรับหรือไม่ ต้องถือเอาลักษณะของข้อสัญญานั้นเอง เป็นข้อวินิจฉัยประกอบด้วย มิใช่ถือเอาแต่เพียงว่า เรียกว่าเป็นเบี้ยปรับแล้วก็ต้องถือว่าเป็นเบี้ยปรับเสมอไป หรือในทางกลับกันถ้าหากข้อตกลงนั้นมีลักษณะ เป็นเบี้ยปรับ แต่มิได้เรียกว่าเบี้ยปรับ ก็ต้องถือว่าเป็นเบี้ยปรับ

ค เรื่องใดเป็นเรื่องเบี้ยปรับ และเรื่องใดเป็นเรื่องค่าเสียหายธรรมดานกรณีผิดสัญญา มีความสำคัญมาก เพราะการที่จะปรับใช้บทบัญญัติอันว่าด้วยเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 379 - 385 นั้น ก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นเป็นเบี้ยปรับโดยแท้จริง เสียก่อนเท่านั้น

ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีนี้ ข้อความในสัญญาที่พิพาทข้อ 4 มีความว่า "ถ้าผู้ขายไม่นำ (เหล็ก) mild steel channel ดังกล่าวมาส่งมอบให้ผู้ซื้อให้ถูกต้องตามจำนวนในสัญญานี้ให้ทันภายในกำหนดผู้ขายยอมมาให้ปรับเป็นจำนวนเงิน 100 ละ 5 ต่อเดือนของจำนวนเงินราคาเหล็กที่ยังไม่ได้ส่ง จนกว่า



ผู้ขายจะนำเหล็กมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อจนครบจำนวนและถูกต้องตามสัญญา

หรือถ้าผู้ขายไม่นำเหล็กมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อตามจำนวนในสัญญานี้เลย  
ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับจำนวนเงิน 100 ละ 25 แห่งราคาเหล็กทั้งหมด

ในกรณีที่ผู้ขายส่งมอบเหล็กที่ไม่ทันภายในกำหนดก็ดี หรือไม่ส่งให้เลย  
ก็ดี นอกจากผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับตามความในวรรค 1 - 2 สุดแต่กรณีแล้ว ผู้ขาย  
ยอมให้ผู้ซื้อมีสิทธิซื้อเหล็กจากผู้อื่นได้ และถ้าราคาเหล็กที่ซื้อแพงไปกว่าราคา  
ตามสัญญาเท่าใด ผู้ขายยอมชดเชยราคาที่แพงขึ้นนั้นให้แก่ผู้ซื้ออีกโสดหนึ่งต่างหาก  
ด้วย แต่ถ้าในกรณีที่มีการส่งของล่าช้าก็ดี หรือไม่สามารถส่งมอบสิ่งของให้ได้ก็ดี  
ผู้ขายมีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่าได้เกิดจากเหตุสุดวิสัยแล้ว ผู้ซื้อจะยกเว้นการปรับดังกล่าว  
ข้างต้นให้

ตามสัญญาดังกล่าวนี จะเห็นได้ตามหลักวินิจฉัยในเรื่อง เบี้ยปรับและค่า  
สินไหมทดแทนความเสียหายในกรณีผิดสัญญาว่า เฉพาะข้อกำหนดในสัญญาตอนแรก  
ที่ว่า ปรับร้อยละ 5 หรือ 25 นั้นเป็นเบี้ยปรับ ส่วนเรื่องให้ผู้ซื้อเหล็กแพงไปกว่า  
ราคาตามสัญญาเท่าใด ผู้ขายยอมชดเชยราคาที่แพงขึ้นนั้น มิใช่เป็นเบี้ยปรับ หาก  
แต่เป็นเรื่องค่าเสียหายธรรมดา เพราะจะรู้ว่าเสียหายเท่าใดก็ต่อเมื่อเกิดความ  
เสียหายขึ้นแล้ว ซึ่งเรื่องนี้ฝ่ายผู้ซื้อจะต้องนำสืบว่า ค่าเสียหายอันได้แก่ราคา  
ค่าเหล็กที่ซื้อนั้น แพงไปกว่าราคาตามสัญญาเท่าใด

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ มิได้แยกแยะให้รายละเอียดในเรื่องนี้ไว้  
เป็นแต่เพียงกล่าวว่า "ตามสัญญา ข้อ 4 ได้กำหนดจำนวนค่าปรับและค่าเสียหาย  
เต็มจำนวนไว้ล่วงหน้าซึ่งจำเลยจะต้องรับผิดชอบในเมื่อผิดสัญญา" เท่านั้น ซึ่งนำ  
จะพอเข้าใจได้ว่าได้แบ่งแยกแล้วว่าในสัญญาข้อ 4 นี้มีทั้งเรื่อง เบี้ยปรับและเรื่อง  
ค่าเสียหายธรรมดาในกรณีผิดสัญญา

อนึ่ง คำพิพากษาศาลชั้นนี้ก็ได้ทำอธิบายเกี่ยวกับเบี้ยปรับไว้ด้วยว่า  
" เบี้ยปรับนั้นก็คือ ค่าเสียหายที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ล่วงหน้านั่นเอง  
เบี้ยปรับจึงเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย ฯลฯ "

2. เนื่องจากคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้วินิจฉัยว่าเมื่อศาลพิพากษา  
ให้โจทก์ได้รับค่าเสียหายเต็มตามจำนวนที่โจทก์ได้รับความเสียหายแล้ว โจทก์  
จะเรียกร้องให้จำเลยเสียเบี้ยปรับให้โจทก์ซ้ำอีกต่อหนึ่งไม่ได้ คำวินิจฉัย  
เช่นนี้จะไม่ขัดแย้งกับหลักกฎหมายแห่งเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา

กล่าวคือบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการทำสัญญาได้ตามประสงค์ถ้าหากสัญญานั้นไม่มี วัตถุประสงค์ที่ขัดต่อกฎหมาย หรือการพนันวิสัย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของ ประชาชน หรือ ?

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้วินิจฉัยเช่นนั้นจริง และหลักกฎหมายเรื่อง ความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา ก็มีอยู่เช่นนั้นจริง

แต่ศาสตราจารย์ธานินทร์ เห็นว่าเรื่องทั้งสองนี้ไม่ขัดแย้งกันเพราะ

ก. หลักกฎหมายในเรื่องการเรียกร้องค่าเสียหายนี้มีอยู่ดังที่ท่าน ศาสตราจารย์หลวงจารุญเฑียรศาสตร์กล่าวไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1482-1483/2492 ตอนหนึ่งว่า "การให้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในกรณี ผิดสัญญา ก็เพื่อที่จะชดเชยและให้ความพอใจแก่ฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญา สำหรับความเสียหายที่ฝ่ายนั้นได้รับ ฉะนั้น จึงต้องกำหนดจำนวนเงินที่จะให้เพียงพอที่จะทำให้อีกฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญากลับไปอยู่ในฐานะเดียวกันถ้าไม่มีการผิดสัญญาเกิดขึ้น กฎหมายไม่ประสงค์ให้มีการค่าค่าใการผิดสัญญา ฯลฯ"

นี่เป็นหลักกฎหมายที่อาศัยสามัญสำนึกและให้ความยุติธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ด้วยหลักกฎหมายทั่วไปนี้ จึงมีบทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดเสรีภาพ ในการทำสัญญามุ่งหวังค่าใการจากความเสียหาย อาทิเช่น กฎหมายลักษณะ ประกันภัย ซึ่งห้ามมิให้ผู้เอาประกันภัยเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าจำนวน วิชาศกัยอันแท้จริงแม้จะได้ประกันภัยไว้สูงกว่านั้นเพียงใดก็ตาม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877)

ข. สำหรับในกฎหมายว่าด้วยเรื่อง เบี้ยปรับ ก็อาศัยหลักให้ผู้นั้นเรื่อง การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามจำนวนที่ได้เสียหายไปจริง เช่นเดียวกับ เรื่องประกันภัยดังกล่าวข้างต้น ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่านั้น ท่านก็อนุญาติให้พิสูจน์ได้ และ มาตรา 383 บัญญัติว่า "ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอ สมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่า พอสมควรเพียงใดนั้น ท่านให้พิเคราะห์ถึงทาง ได้ทางเสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม้ใช่แต่เพียงทางได้เสียใน

เชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ชำระเงินตามเบี้ยปรับแล้วสิทธิเรียกร้องขอลดคดีเป็นอันขาด"

จริงอยู่ ตามบทบัญญัติมาตรา 380 วรรค 2 และมาตรา 383 ก็ไม่  
 าทักบ่งระบุไว้ชัดแจ้งว่า ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่เรียกร้องเบี้ยปรับจากลูกหนี้ซ้ำอีกต่อหนึ่งงาน  
 กรณีที่ดินได้รับชำระหนี้ค่าเสียหายแล้ว แต่ยอมเห็นได้ จากเจตนารมณ์ของบท  
 บัญญัติทั้งสองบทนี้ได้ชัดเจนพอสมควรว่า กฎหมายถือว่า เบี้ยปรับเป็นส่วนหนึ่งของ  
 ค่าเสียหาย ถ้าผู้กรณีกำหนดไว้สูงเกินไปศาลก็ลดลงได้ ตรงกันข้าม ถ้าผู้กรณี  
 กำหนดไว้ต่ำเกินไป ถ้าเจ้าหน้าที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตนเสียหายมากกว่าที่กำหนดไว้  
 เป็นเบี้ยปรับ เจ้าหน้าที่ก็เรียกค่าเสียหายเพิ่มขึ้นได้เต็มจำนวนที่เสียหายไปจริง  
 โดยหากถือเอาเบี้ยปรับนั้นเป็นจำนวนน้อยที่สุด แห่งค่าเสียหายก็ได้แต่จะเรียกเต็ม  
 จำนวนทั้งค่าเสียหายและ เบี้ยปรับน่าจะไม่ได้

ค. ตรงกันข้าม ถ้าถือว่ากฎหมายไม่ได้ห้ามมิให้เรียกทั้งค่าเสียหาย  
 และ เบี้ยปรับอย่างเต็มจำนวนทั้งสองทางแล้ว บทบัญญัติมาตรา 380 วรรค 2  
 และมาตรา 383 มิเป็นหมันไปหรือ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา น่าจะกล่าวได้ว่า ตามเจตนารมณ์บทบัญญัติของ  
 มาตรา 380 วรรค 2 และมาตรา 383 เจ้าหน้าที่จะ เรียกเอาทั้ง เบี้ยปรับเต็ม  
 จำนวนและค่าเสียหายที่แท้จริงอีกเต็มจำนวนไม่ได้

มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ใกล้เคียงกับคดีนี้อันพอจะนำมาสนับสนุนแนว  
 คิดเห็นนี้ได้คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 860/2473 วินิจฉัยว่า ในกรณีที่ผู้เช่าผิดสัญญา  
 เช่าทรัพย์ ผู้ให้เช่าเรียกค่าเช่าหรือ เบี้ยปรับ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แต่จะ เรียก  
 เอาทั้งสองอย่างไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2511 วินิจฉัยว่า ในกรณีที่จำเลยต้องรับ  
 ผิดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ เป็นจำนวนสูงกว่าจำนวนเบี้ยปรับอยู่แล้ว โจทก์จะ  
 เรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาต่างหากอีกด้วยไม่ได้

อนึ่ง ตามข้อเท็จจริงในคดีนี้เอง จะเห็นได้ว่าโจทก์คงจะแน่ใจว่าตน  
 คงจะได้เบี้ยปรับ (ซึ่งคู่สัญญาใช้คำว่า "ค่าปรับ") ด้วย จึงมิได้เรียกร้องเอาค่า  
 เสียหายเพื่อความเสียหายอื่น ๆ อีก อาทิเช่น ค่าเสียเวลา เป็นต้น ซึ่งถ้า  
 เรียกไว้และฟังได้ตามนั้น ศาลก็อาจจะให้ แต่ในกรณีที่จำเลยเรียกเช่นนี้ ก็ต้องถือว่า  
 โจทก์ไม่ได้เสียหายอะไรอีก

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่น่าสนใจปัญหานี้ มีท่านผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งให้แนว  
คิดเห็นที่แปลกออกไปอีกทางหนึ่งว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา  
383 นั้น เจ้าหนี้ย่อมเรียกเอาเบี้ยปรับได้เสมอเพียงแต่เบี้ยปรับสูงเกินส่วน ศาล  
จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ แต่จะไม่ทำให้เบี้ยปรับเสียเลยย่อมไม่ได้

ศาสตราจารย์ธานีินทร์ กรีวิเชียรเห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและ  
พาณิชย์เองก็มีข้อท้วงติงอยู่ที่บัญญัติไว้แต่เฉพาะกรณีที่เบี้ยปรับกำหนดไว้สูงเกินส่วน  
แต่หาได้บัญญัติไว้ในเรื่องที่ได้รับชำระค่าเสียหายเต็มจำนวนแล้วไม่สมควร  
จะได้รับเบี้ยปรับเลยไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม ตามเหตุผลที่ผู้บันทึกกล่าวไว้แต่ตอน  
ต้นแล้วว่า น่าจะถือได้ว่าตามเจตนารมณ์ที่บัญญัติของมาตรา 380 วรรค 2 และ  
มาตรา 383 เจ้าหนี้จะเรียกร้องเอาทั้ง เบี้ยปรับเต็มจำนวนหรือแม้แต่เพียงบาง  
ส่วน ในเมื่อตนได้รับชำระค่าเสียหายครบถ้วนเต็มจำนวนแล้วไม่ได้

ท่านผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่ง มีความเห็นในเชิงแย้งอีกแง่หนึ่งว่า สมมติ  
ว่า คู่สัญญาตกลงกันไว้ชัดแจ้งว่าถ้าผู้ขายผิดสัญญาแล้ว ผู้ขายยินยอมมาชดเชยค่าเสียหาย  
ให้แก่ผู้ซื้อจนคุ้มกับความเสียหาย และผู้ขายยังยินยอมชดเชยค่าปรับหรือเบี้ยปรับให้  
แก่ผู้ซื้อต่างหากอีกโสดหนึ่งด้วย ข้อตกลงเช่นนี้ น่าจะไม่พอให้ถือว่าเป็นข้อสัญญา  
ซึ่ง " มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือเป็นการขัดขวาง  
ต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน " ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา  
113 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลน่าจะรับบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง  
นั้นได้ เป็นแต่ว่า มีอำนาจลดเบี้ยปรับได้ตามมาตรา 383 เท่านั้น อนึ่ง เป็นที่น่า  
สังเกตด้วยว่า มาตรา 383 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้ศาลลด  
เบี้ยปรับลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ถ้ากฎหมายไม่ประสงค์จะให้เรียกเบี้ยปรับ  
เอาแก่กันให้เกินจำนวนของความเสียหายแล้ว ก็น่าจะบัญญัติไว้ท่านเองว่า  
"ศาลจะลดลงเป็นจำนวนเท่ากับความเสียหายก็ได้ " สรุปแล้ว ข้อตกลงดังกล่าว  
น่าจะใช้ได้บังคับได้ ตามหลักเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา ทั้งกฎหมาย  
ก็ไม่ได้อันตรายชัดแจ้งว่าห้ามมิให้ตกลงให้เบี้ยปรับเกินกว่าความเสียหายที่  
ได้รับจริง ๆ

ตามความเห็นของท่านผู้ทรงคุณวุฒินี้ศาสตราจารย์ธานีินทร์อภิปรายค้านว่า

ในประการแรก เบี้ยปรับก็คือ ค่าเสียหายนั่นเอง เป็นแต่เพียงค่า  
เสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเท่านั้น และถือเป็นค่าเสียหายอยู่แล้วก็ต้องนำ  
หลักกฎหมายที่ว่า " กฎหมายไม่ประสงค์จะให้มีการค้ากำไรในการผิดสัญญามาปรับ

ไว้ แม้จะมีข้อตกลงกันเป็นพิเศษ และขัดแย้งประการใด ก็ไม่อาจยกเว้นหลัก  
กฎหมายในเรื่องนี้ได้ มิฉะนั้นแล้วประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 380  
วรรค 2 และมาตรา 383 ย่อมไร้ความหมายไปโดยสิ้นเชิง ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น

ในประการที่สอง จริงอยู่ที่มาตรา 380 วรรค 2 และมาตรา 383 ก็  
ดี บทบัญญัติมาตราอื่น ๆ ในกฎหมายก็ดี ไม่มีบัญญัติห้ามมิให้คู่กรณีตกลงไว้แก้ไขปรับ  
กันเกินกว่าความเสียหายที่ได้รับจริง ๆ ราวอย่างขัดแย้งดังที่มาตรา 113 บัญญัติ  
ไว้เลย เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องของการตีความเจตนารมณ์ของมาตรา 113 ประกอบ  
กับมาตรา 380 วรรค 2 และมาตรา 383 ว่ามีอยู่อย่างไร การจะตีความอย่าง  
"เกินตรง" ว่าต้องมีบทบัญญัติไว้อย่างขัดแย้งก็ทำได้ แต่ผู้บันทึกเกรงว่าจะขัดต่อ  
หลักการตีความกฎหมายเรื่องตีความไปในทางที่ผิดแปลกไปจากเรื่องที่ควรจะเป็น  
(construction to avoid absurdity) เมื่อการตีความตามตัวอักษรจะทำ  
ให้กฎหมายมีหลักผิดแปลกไปจากเรื่องที่ควรจะเป็น ก็ควรจะต้องให้หาเจตนารมณ์  
ของกฎหมายในเรื่องนี้ให้ได้ และหลักกฎหมายในเรื่องนี้ ก็เป็นดั่งที่กล่าวแล้วใน  
เหตุผลประการแรก คือกฎหมายไม่ประสงค์จะให้มีการค้ากำไรในการผิดสัญญาตนเอง

เพราะฉะนั้น ตามปัญหาสมมตินี้ แม้คู่สัญญาตกลงกันไว้ชัดเจนว่า ถ้าผู้  
ขายผิดสัญญาแล้วผู้ขายยินยอมให้ค่าเสียหายจนคุ้มกับความเสียหายและยินยอมให้  
แก้ไขปรับต่างหากอีกใสดหนึ่งด้วยศาลก็ไม่น่าจะรับบังคับให้

โดยสรุปแล้ว เมื่อถือได้ว่ากฎหมายไม่ประสงค์จะให้เจ้าหนี้เรียกร้องเอา  
จากลูกหนี้ทั้งค่าเสียหายเต็มจำนวน และแก้ไขปรับเต็มจำนวนซ้ำอีกต่อหนึ่งดังที่ตกลง  
กันไว้ คำวินิจฉัยของศาลฎีกาในเรื่องนี้ย่อมชอบแล้วและไม่ขัดต่อกฎหมายเรื่องความ  
ศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา เพราะข้อตกลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่ขัดกฎหมาย<sup>39</sup>

ข. กรณีที่เจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้

จากบทบัญญัติมาตรา 380 วรรคแรกตอนท้าย " ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้  
ว่าจะเรียกเอาแก้ไขปรับนั้นแล้วก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้อีกต่อไป " โดย  
นัยกลับกัน ย่อมแสดงว่าถ้าเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ สิทธิเรียก

<sup>39</sup> หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 791/2531

เอาเบี้ยปรับย่อหมดไป แต่ตามมาตรา 213 วรรคท้าย เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ด้วย ดังนั้น จึงถือได้ว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 380 วรรคสอง ถ้าเจ้าหนี้ได้รับความเสียหายอย่างใด ก็มีสิทธิพิสูจน์เอาค่าโดยถือเอาเบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายจำนวนน้อยที่สุด อันเป็นการใช้สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาค่าเสียหายตามความเป็นจริงซึ่งมิใช่เบี้ยปรับ ซึ่งได้เคยมีคำพิพากษาฎีกาตัดสินเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้แล้ว โดยศาลฎีกาได้ตรวจสอบแล้ว พึงค่าแถลงการณ์ของนายจำเลยและประชุมปรึกษาแล้วในการชี้สองสถาน ศาลชั้นต้นกำหนดว่าคดีนี้มีประเด็นสำคัญ 2 ข้อ คือ

1. โจทก์ก็มีสิทธิขอให้ศาลบังคับจำเลยโอนที่พิพาทตามสัญญาจะซื้อขายได้หรือไม่ อันเมื่อจำเลยไม่ยอมโอนแต่ยอมมาที่ปรับตามสัญญา
2. จำเลยต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้โจทก์ตามฟ้องเพียงใดหรือไม่

ประเด็นข้อ 1 เป็นประเด็นหารือบส่วนประเด็นข้อ 2 เป็นประเด็นที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน ซึ่งโจทก์นำสืบว่าโจทก์ได้เข้าที่พิพาทมานานมาก่อนตามสัญญาจะซื้อขายกับจำเลย ที่พิพาทซึ่งเดิมเป็นนามไม้ตีมาได้แต่นำว่า นราคาไม่เกินไร่ละ 500 บาท โจทก์ได้ทำคั้นน้ำกันน้ำจนทำเป็นน้ำดาได้ ได้ขุดบ่อล่อปลาขึ้นหลายบ่อ จนเวลานี้ที่พิพาทมีราคาสูงถึงราคาไร่ละ 900 บาทถึง 1,000 บาท ภายหลังที่โจทก์ได้ทำสัญญาจะซื้อขายกับจำเลยแล้ว ก่อนถึงวันโอนขายตามสัญญาโจทก์ได้ทำสัญญาจะขายที่พิพาทให้นายสงุ่นในราคา 80,000 บาทผู้จะซื้อได้วางมัดจำไว้ 40,000 บาทตกลงจะไปโอนขายตามสัญญา โจทก์ได้ทำสัญญาจะขายที่พิพาทให้นายสงุ่นในราคา 80,000 บาท ผู้ซื้อได้วางมัดจำไว้ 40,000 บาทตกลงจะไปโอนขายกันวันเดียวกับที่กำหนดไว้ในสัญญาจะซื้อขาย ระหว่างโจทก์จำเลยถ้าโจทก์ผิดสัญญาโอนขายที่ดินให้ผู้จะซื้อไม่ได้ จะต้องคืนเงินมัดจำและถูกปรับเท่าเงินมัดจำด้วย โจทก์ได้แจ้งข้อสัญญานี้ให้จำเลยทราบแล้ว การที่จำเลยไม่โอนขายที่พิพาทให้โจทก์ เป็นเหตุให้โจทก์ต้องผิดสัญญาต่อผู้จะซื้อถูกผู้จะซื้อฟ้อง โจทก์ต้องทำสัญญายอมความมาชี้เงินมัดจำและเสียค่าปรับรวมเป็นเงิน 80,000 บาท ตามสำนวนคดีแห่งของศาลจังหวัดฉะเชิงเทราเลขแดงที่ 120/2507

คดีนี้จำเลยแถลงรับอยู่ว่าจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา ไม่ขายที่พิพาทให้โจทก์ แต่ต่อสู้ว่าจำเลยมีสิทธิเลือกปฏิบัติตามสัญญาข้อ 7 ไม่ขายที่พิพาท

าให้โจทก์ก็ได้ โดยยอมคืนมัดจำและยอมมาให้โจทก์ปรับ ซึ่งศาลฎีกาได้พิจารณาสัญญา จะซื้อขายดังกล่าวแล้วในข้อ 7 ซึ่งมีความว่า "หากผู้ซื้อผิดสัญญา คือไม่ซื้อหรือ ละเลยจนพ้นกำหนดสัญญานี้แล้ว ต้องยอมมาให้ผู้จะขายรับเงินมัดจำจำนวน 2,760 บาท ที่วางไว้แก่ผู้จะขายนั้นเสียได้ และถ้าหากผู้จะขายผิดสัญญาคือไม่ยอมขาย หรือละเลยบิดพลิ้วด้วยประการใด ๆ จนพ้นกำหนดสัญญานี้แล้ว ต้องยอมมาให้ผู้จะซื้อ ปรับเป็นจำนวนเงิน 2,760 บาท พร้อมทั้งคืนมัดจำ 2,760 บาท ที่ผู้จะซื้อได้ วางไว้แก่ผู้จะขาย คืนให้แก่ผู้จะซื้อด้วย" เห็นว่าข้อสัญญานี้มิได้ตัดสิทธิโจทก์ผู้จะ ซื้อซึ่งมีอยู่ตามกฎหมายอื่นที่จะบังคับชำระหนี้ และเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณี ที่ผู้จะซื้อได้รับความเสียหายจากการที่ผู้จะขายไม่ยอมโอนขาย ข้อสัญญาเรื่อง เบี้ยปรับข้อ 1 นี้ เป็นเพียงเพิ่มวิธีการเรียกร้องของคู่สัญญาขึ้นอีกวิธีหนึ่งในการกรณีที่คู่ สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ ซึ่งในกรณีแห่งคดีนี้ถ้าผู้จะซื้อคือโจทก์เลือกเรียกเบี้ย ปรับแทนการชำระหนี้แล้ว ก็ย่อมไม่มีสิทธิบังคับชำระหนี้ แต่ปรากฏว่าโจทก์ได้ เรียกร้องบังคับเอาชำระหนี้จากจำเลยตั้งแต่ก่อนฟ้องคือเรียกให้จำเลยโอนที่พิพาท ำให้โจทก์ ตามสัญญา เมื่อจำเลยไม่ยอมโอนก็มาฟ้องขอบังคับให้โอน โจทก์จึงยังมี สิทธิที่จะขอให้ศาลบังคับให้จำเลยโอนที่พิพาทให้โจทก์ได้ตามสัญญา และเรียกค่า สินไหมทดแทนหากว่าโจทก์ได้รับความเสียหายจากการที่จำเลยไม่ชำระหนี้ตาม สัญญานี้ โดยถือเอาเบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายจำนวนน้อยที่สุดและเรียกค่าเสียหาย อย่างอื่นที่หากจะมีอีกด้วยก็ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 380 วรรค 2

ในคดีนี้ โจทก์ก็ได้ขอเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วย ซึ่งโจทก์ก็ได้นำสืบ แสดงความเสียหายพิเศษที่โจทก์ได้รับจากการที่จำเลยไม่ชำระหนี้โอนที่พิพาท ำให้โจทก์ ตามสัญญา โดยโจทก์นำสืบว่าเมื่อโจทก์ได้ทำสัญญาจะซื้อที่พิพาทจาก จำเลยตามฟ้องแล้วต่อมาโจทก์ก็ได้ทำสัญญาจะขายที่พิพาทนี้ต่อให้แก่นายสงุ่น ใน ราคา 80,000 บาท ได้รับเงินมัดจำจากนายสงุ่นไว้ 40,000 บาท สัญญาจะโอน โอนที่พิพาทให้นายสงุ่นในวันที่ 31 มีนาคม 2507 วันเดียวกับที่จำเลยสัญญาจะโอน ที่พิพาทให้โจทก์ ถ้าโจทก์ ผิดสัญญาโอนขายที่ดินให้นายสงุ่นไม่ได้ตามกฎหมาย โจทก์ต้องคืนมัดจำและยอมมาให้นายสงุ่นปรับ 40,000 บาท โจทก์ได้แจ้งการทำ สัญญากับนายสงุ่นนี้ ให้จำเลยทราบก่อนครบกำหนดที่จำเลยจะต้องโอนที่พิพาท ำให้โจทก์ตามสัญญา ทั้งเดือนและเร่งรัดให้จำเลยโอนที่พิพาทให้โจทก์ จำเลย เองก็รับว่าได้รับแจ้งและได้รับการเตือนและเร่งรัดจากโจทก์ดังกล่าวแล้วจริงแต่ จำเลยไม่ยอมโอนที่พิพาทให้ เพราะจำเลยไม่ประสงค์จะขายที่พิพาทและยอมคืน

มัดจำ 2,760 บาท กับยอมมาให้โจทก์ปรับจำเลย 2,760 บาท ตามสัญญา ซึ่งจำเลยก็ถือว่า จำเลยมีสิทธิทำได้ ส่วนที่โจทก์นำสืบต่อไปว่า เนื่องจากจำเลยไม่โอนขายที่ให้แก่โจทก์ตามสัญญา โจทก์จึงโอนขายที่นี้ให้นายสงุ่นไม่ได้ ตามสัญญา ระหว่างนายสงุ่นกับโจทก์ โจทก์ได้ถูกนายสงุ่นฟ้องเรียกมัดจำ 40,000 บาทคืน และเรียกเบี้ยปรับอีก 40,000 บาท ตามสัญญาซึ่งโจทก์ได้ทำสัญญายอมความในศาลาชั้นเงินทั้ง 2 จำนวนนั้นแก่นายสงุ่นไปในคดีแพ่งของศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา หมายเลขแดงที่ 120/2507 นั้นแล้ว ซึ่งจำเลยก็มีได้โต้เถียงคัดค้านหรือนำสืบหักล้างอย่างใดเป็นอันฟังได้ว่าโจทก์ต้องเสียหายเป็นจำนวน 40,000 บาทดังกล่าวจริง ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่จำเลยได้ทราบล่วงหน้าแล้วจำเลยต้องรับผิดชอบให้แก่โจทก์ แต่โจทก์จะเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาต่างหากอีกด้วยหาได้ไม่ เพราะค่าเสียหายที่ศาลพิพากษาให้จำเลยชดเชยแก่โจทก์เป็นจำนวนสูงกว่าจำนวนเบี้ยปรับอยู่แล้ว

ที่จำเลยฎีกาว่าจำเลยมีสิทธิเลิกสัญญาไม่ยอมขายที่พิพาทให้โจทก์ได้นั้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยมาข้างต้นแล้วว่า สัญญาข้อ 7 เป็นแต่เพียงเพิ่มวิธีเรียกร้องในกรณีที่คุณสัญญาไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ของคนที่ขึ้นจากวิธีการบังคับชำระหนี้ที่มีอยู่ ตามกฎหมายแล้วนั้น จึงมีข้อสัญญาที่ให้สิทธิจำเลยเลิกสัญญาได้ ส่วนการที่โจทก์แจ้งให้จำเลยทราบถึงการที่โจทก์ไปทำสัญญาจะขายที่พิพาทให้นายสงุ่น ถ้าจำเลยไม่โอนขายที่พิพาทให้โจทก์ โจทก์โอนขายให้แก่ นายสงุ่นไม่ได้ โจทก์จะถูกนายสงุ่นปรับฐานผิดสัญญา 40,000 บาท โดยบอกให้จำเลยทราบก่อนวันที่จำเลยสัญญาจะไปโอนที่พิพาทให้โจทก์ตามสัญญานั้น ก็เป็นการแจ้งให้จำเลยทราบล่วงหน้าก่อน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 222 วรรค 2 แล้วหาต้องให้ทราบหรือควรเห็นมาล่วงหน้าก่อนทำสัญญาตั้งที่จำเลยฎีกาโต้เถียงนั้นไม่ และไม่ใช่เป็นเรื่องที่โจทก์รู้ว่าจำเลยจะไม่ชำระหนี้ตามสัญญาโจทก์จึงคิดค่าการไปทำสัญญาผูกพันให้นายสงุ่นปรับตั้งจำเลยกล่าวในฎีกา เพราะโจทก์มีพยานบุคคลยืนยันประกอบตามเอกสารหมาย จ.9,10,11,12,13,14,15,16, และ 17 ฟังได้ว่า จำเลยไม่ได้ออกปฏิเสธไม่ขายที่ให้แก่โจทก์ตามสัญญาก่อนที่โจทก์จะเอาที่นี้ไปทำสัญญาจะขายต่อให้แก่ นายสงุ่น เอกสารหมาย จ.25 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2505 ก็ไม่มีการเซ็นรับหน้าเชื่อถืออย่างใด ทั้งเอกสารหมาย จ.21 ลงวันที่ 9 เมษายน 2507 ของจำเลยก็ไม่ได้อ้างถึงเอกสารหมาย จ.25 นั้นเลยฎีกาข้ออื่น ๆ ของจำเลยไม่มีสาระที่จะต้องวินิจฉัย ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น



พร้อมกันพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์โดยพิพากษาว่าให้จำเลยจดทะเบียนโอนขายที่ดินโฉนดที่ 2308 ตามฟ้องให้โจทก์โดยให้โจทก์ชำระราคาที่ยังไม่ได้ชำระให้จำเลย 37,240 บาท ค่าธรรมเนียมในการโอนให้จำเลยออก ร่วมกับโจทก์ฝ่ายละครึ่ง แต่ไม่เกิน 400 บาท และให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้โจทก์อีก 40,000 บาท โดยคิดหักราคาที่ดินที่โจทก์จะต้องชำระให้จำเลย 37,240 บาทนั้นออก จำเลยคงชำระให้โจทก์เพียง 2,760 บาท พร้อมทั้งดอกเบี้ยร้อยละ 7 ครั้งต่อปี นับแต่วันฟ้องเป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเงินเสร็จ ถ้าจำเลยไม่ไปโอนขายให้โจทก์ก็ให้ถือเอาคำพิพากษาเป็นการแสดงเจตนาของจำเลย จดทะเบียนโอนขายที่ดินดังกล่าวให้โจทก์ ให้จำเลยใช้ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความในชั้นนี้เจ็ดร้อยบาทแทนโจทก์<sup>40</sup>

จากคำพิพากษานี้จะเห็นได้ว่า เจ้าหนี้ซึ่งสิทธิเรียกชำระหนี้ และเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ตามมาตรา

<sup>40</sup>คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2511 ระหว่างนายชวัน ฉิมแก้ว โจทก์  
นางสมจิตต์ วิเศษภูสิน จำเลย

ซึ่งศาลศรจารย์บัญญัติ สุชีวะได้บันทึกหมายเหตุไว้ในท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวในหนังสือคำพิพากษาศาลฎีกาของเนติบัณฑิตยสภาว่าตามธรรมดา เมื่อมีการผิดสัญญาเพราะ เหตุลุลกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญานั้น เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 213 ในอันที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ได้ และหากการไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้นั้นเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 215 ได้อีกด้วย ฉะนั้นเพียงแต่การกำหนดเบี้ยปรับในกรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ไว้ในสัญญาด้วย จึงไม่ทำให้สิทธิของเจ้าหนี้ตามมาตรา 213 และ 215 ต้องหมดไป เว้นแต่จะตกลงกันไว้ชัดแจ้งในสัญญาเป็นอย่างอื่น

เมื่อเจ้าหนี้ซึ่งสิทธิบังคับชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทนแล้วต้องสละสิทธิเรียกร้องค่าปรับตามสัญญา คือเรียกได้แต่ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้าค่าสินไหมทดแทนสูงกว่าเบี้ยปรับแล้ว เจ้าหนี้อาจถือเอาเบี้ยปรับ เป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าสินไหมทดแทนก็ได้ ถ้าเจ้าหนี้ไม่ประสงค์จะให้มีการชำระหนี้ตามสัญญา ก็ย่อมเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นได้ตามมาตรา 380 แต่จะบังคับทั้ง เบี้ยปรับและการชำระหนี้อย่อมมิได้

213 วรรค 1 และ วรรค 4 แม้จะมีข้อตกลงในเรื่อง เบี้ยปรับ ก็ไม่ทำให้สิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนหมดไป

เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ และเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว ในการเรียกค่าเสียหาย ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหายอะไรเลย ก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหาย คงเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้เพียงอย่างเดียวโดยไม่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับด้วย

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า กฎหมายให้เจ้าหนี้เลือกเอาว่า จะใช้สิทธิตามกฎหมายหรือจะใช้สิทธิตามสัญญากำหนดเบี้ยปรับ ในทางปฏิบัติ ถ้าเบี้ยปรับกำหนดไว้มาก เจ้าหนี้ก็คงจะเลือกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ตามตรา 380 วรรค 1 แต่ถ้ากำหนดเบี้ยปรับกันไว้น้อย ก็คงจะใช้สิทธิตามมาตรา 213, 215 ประกอบกับมาตรา 380 วรรค 2 แต่อย่างไรก็ตามเจ้าหนี้จะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งจะ เอาทั้งสองอย่างเป็นการชำระหนี้สองซ้ำไม่ได้<sup>41</sup>

### 2.3.2 การกำหนดเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง สมควร (มาตรา 381)

การกำหนดเบี้ยปรับ นอกจากจะกำหนดขึ้นเพื่อการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญาแล้วยังมีกรณีที่กำหนดไว้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการชำระหนี้ ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตาม มาตรา 215<sup>42</sup>

<sup>41</sup> คำพิพากษาฎีกาที่ 860/2473 ระหว่างห้าง เคียมฮั่ง เสง แอนด์ ริก

(นายเซียวเม้ง เต็ก เจ้าของ) โจทก์

นายปั้น อินทบัณฑิต จำเลย

การเช่าทรัพย์ เมื่อผู้เช่าผิดสัญญา ผู้ให้เช่าจะเลือกเรียกเอาค่าเช่าหรือเบี้ยปรับตามสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ แต่จะเรียกเอาทั้งสองอย่างไม่ได้

<sup>42</sup> คำพิพากษาฎีกาที่ 1774/2500 ระหว่างนาง เฉลิมวรรณ ชูทรัพย์ โจทก์

หม่อมเจ้าวิวัฒนาวัณน์ วัฒนวงศ์ จำเลย

สัญญาว่าถ้าไม่แบ่งเงินที่ขายที่ดินได้ให้โจทก์ครั้งหนึ่งในทันทีที่ได้รับเงินยอมมาให้โจทก์รับเท่ากับเงินส่วนที่โจทก์จะได้รับ เช่นนี้เป็นกรณารื้อเบี้ยปรับเมื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง โจทก์เรียกให้ชำระหนี้และเสียเบี้ยปรับได้ด้วย (มีต่อ)

การกำหนดเบี้ยปรับไว้สำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรขึ้นอยู่กับ  
บังคับของมาตรา 381 ซึ่งบัญญัติว่า

"ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะทำให้เบี้ยปรับเมื่อคนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง  
สมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้เป็นต้น นอกจากเรียกให้  
ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นอีกด้วยก็ได้"

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้อง  
สมควร ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 380 วรรค 2

ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ต่อเมื่อได้บอก  
สงวนสิทธิไว้เช่นนั้นก่อนเวลาชำระหนี้"

ตามหลักทั่ว ๆ ไป การไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรนั้น หมายถึงการ  
ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสัญญานั้นเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชำระหนี้ไม่ตรงตามชนิด  
ประเภท ขาดบกพร่อง เลื่อมคุณภาพและโดยเฉพาะแม้จะชำระหนี้ตรงตามข้อ  
สัญญาแต่ชำระหนี้ไม่ตรงตามเวลา ตามที่บัญญัติไว้เป็นตัวอย่างในมาตรา 381  
วรรคแรก ซึ่งตัวบทใช้คำว่า "ไม่ชำระหนี้" นั้น หมายถึงชำระหนี้แต่ไม่ตรงตาม  
เวลา

การไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ซึ่งมาตรา 381 ถือเป็นการ  
ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรอย่างหนึ่งนั้นตรงกับ "ลูกหนี้ผิดนัด" ตามที่บัญญัติไว้ใน  
มาตรา 379 นั้นเอง ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิรับเบี้ยปรับได้ มีปัญหาว่ากรณีลูกหนี้ชำระหนี้

(ต่อ) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 261/2507 ระหว่างนางสาวพรทิพา ปริธยาอุสภกรจก

นายผดุง อนุตธโต

จำเลย

ผู้เช่าวางเงินไว้เป็นประกันการเช่า โดยมีข้อสัญญาว่าถ้าผู้เช่าผิด  
สัญญา ผู้ให้เช่ามีสิทธิรับเงินประกันนี้ได้ เงินประกันนี้จึงเป็นเบี้ยปรับ เมื่อ  
ปรากฏว่าผู้เช่าผิดสัญญาโดยไม่ชำระค่าเช่าตามกำหนดเวลา ผู้ให้เช่ามีสิทธิ  
เรียกร้องผู้เช่าชำระค่าเช่าที่ค้าง ถ้ามีสิทธิเรียกเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นด้วยก็ได้  
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 381 คดีนี้แม้ผู้ให้เช่าซึ่งเป็นโจทก์  
จะมิได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเสียหายยิ่งไปกว่าค่าดอกเบี้ยตามกฎหมาย แต่เมื่อศาล  
คำนวณค่าดอกเบี้ยของเงินค่าเช่า นับแต่วันค้างชำระจนบัดนี้แล้วเปรียบกับเงินประกัน  
ผู้ให้เช่ารับเงินประกันได้ทั้งหมด

ตรงตามเวลาดังกล่าวข้างต้น (อันไม่ถือว่าลูกหนี้ผิดนัด หากดูเพียงเวลาชำระหนี้) แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ทำให้เป็นไปตามสัญญา เช่นบอกพร่องเรื่องชนิด ประเภท คุณภาพ เป็นต้น จะริบเบียปรับฐานไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรได้หรือไม่

เหตุแห่งการริบเบียปรับนั้น เข้าใจว่าคงเป็นไปตามมาตรา 379 ดังได้กล่าวแล้ว เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ริบเบียปรับ แต่สำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสัญญานั้น จะเห็นได้ว่าการชำระหนี้แล้ว แต่ไม่ครบถ้วนถูกต้องตามสัญญา ซึ่งก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ได้เหมือนกัน เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะริบเบียปรับได้เพราะถ้ารอให้มีการผิดนัดเสียก่อน ข้อตกลงในเรื่อง เบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็อาจจะไร้ผลไป และการที่คู่สัญญาตกลงกันกำหนดเบียปรับ ในบางที่อาจจะไม่ได้มีความประสงค์ที่จะกำหนดเบียปรับไว้สำหรับแทนการไม่ชำระหนี้เลย เพราะคู่สัญญาอาจเข้าใจกันดีว่าถึงอย่างไรก็ต้องมีการชำระหนี้ แต่ยังคงเกรงว่าการชำระหนี้นั้นอาจล่าช้าหรือไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ เช่นทรัพย์ที่นำมาขายให้อาจหย่อนยานคุณสมบัติตามที่ตกลงกันไว้หรือมีการชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดในทรัพย์นั้น จึงอาจมีการกำหนดเบียปรับกันไว้เพื่อการนี้ได้ ซึ่งไม่จำเป็นเบียปรับสำหรับแทนการชำระหนี้แต่เป็นเบียปรับสำหรับให้ชำระหนี้ถูกต้องสมควร เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาในเรื่องชำระหนี้สองซ้ำไม่เกิดขึ้น เจ้าหนี้ไม่ตกอยู่ในฐานะที่จะต้องเลือกระหว่างการเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ และเรียกเอาเบียปรับเหมือนมาตรา 380 กล่าวคือเจ้าหนี้มีสิทธิทั้งเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบียปรับอันจะพึงรับนั้นได้อีกด้วยดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 381 เช่น ก. จำง ข. สร้างบ้าน แต่ ก. เกรงว่าจะทำล่าช้า จึงได้ทำสัญญาไว้กับ ข. ว่าถ้าภายใน 3 เดือน ข. สร้างบ้านไม่แล้วเสร็จ ข. จะต้องถูกปรับต่อจากนั้นไปวันละ 100 บาท จนกว่าจะทำเสร็จ ดังนี้ ย่อมเห็นได้ว่า ความมุ่งหมายมีไว้กำหนดเบียปรับแทนการชำระหนี้หากแต่ถ้าล่าช้าไป เจ้าหนี้จะไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่ ลูกหนี้จะชำระเบียปรับให้ ถ้า ข. ไม่มาทำการก่อสร้างหรือลงมือแล้วเลิกเสียไม่ทำต่อไป ไม่ชำระหนี้แก่ ก. ตามสัญญา ก. ผู้เป็นเจ้าหนี้จึงชอบที่จะเรียกให้ชำระหนี้ได้ตามสิทธิของเขาในกฎหมาย และนอกจากนั้นยังมีสิทธิที่จะเรียกเอาเบียปรับทดแทนข้อบกพร่องล่าช้านี้ได้ด้วย

มีความพิพากษาฎีกาที่ตัดสินไว้เกี่ยวกับการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินระบุว่า ถ้าผู้จะขายที่ผิดสัญญา ไม่ไปจดทะเบียนโอนขายให้ตามกำหนดยอมให้ผู้จะซื้อฟ้องบังคับและยอมมาชดเชยค่าเสียหายให้

100,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นเบี้ยปรับที่กำหนดไว้วันสัญญาและ เบี้ยปรับซึ่งผู้จะขายซึ่งเป็นลูกหนี้สัญญาจะหาเมื่อคนไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสมควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 381 ซึ่งนอกจากจะเรียกหาโอนที่คืนอันเป็นการชำระหนี้แล้วผู้จะซื้อซึ่งเป็นเจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาได้อีกด้วย หาใช่เป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 380 ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกหาชำระหนี้หรือเรียกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ได้เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่

ผู้จะซื้อมิได้ฟ้อง เรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้จะขายเพื่อการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรแต่ฟ้องเอาเบี้ยปรับตามสัญญา แม้ผู้จะซื้อมิได้นำสืบถึงความเสียหายศาลมีอำนาจกำหนดเบี้ยปรับได้ตามจำนวนที่สมควร<sup>43</sup>

ตามที่กล่าวแล้วว่า เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้มีสิทธิทั้งเรียกหาลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นได้อีกด้วยนั้น ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้โดยยังไม่ได้รับเบี้ยปรับ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิต่อลูกหนี้ไว้ในวันเวลาชำระหนี้ ตามมาตรา 381 วรรคสาม ซึ่งหมายความว่าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร อันเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกหาลูกหนี้ชำระหนี้และรับเบี้ยปรับได้แล้ว ต่อมาเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้โดยยังไม่ได้รับเบี้ยปรับ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อได้บอกสงวนสิทธิในการเรียกเบี้ยปรับต่อลูกหนี้ไว้ในวันเวลาชำระหนี้ แต่ค่าสินไหมทดแทนแม้จะไม่ได้สงวนสิทธิไว้ก็สามารถเรียกได้

มีปัญหากว่าถ้าหากเจ้าหนี้ได้แสดงต่อลูกหนี้ไว้ก่อนมีการชำระหนี้แล้วว่า จะเรียกเบี้ยปรับต่อมาเจ้าหนี้ได้ยอมรับชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเบี้ยปรับอีกได้หรือไม่ กรณีนี้เห็นว่าเจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับแล้วสิทธิในเบี้ยปรับก็หมดไป การที่เจ้าหนี้ได้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะรับเบี้ยปรับนั้นเป็นการขัดแย้งยิ่งกว่าการบอกสงวนสิทธิเสียอีก จึงถือว่าเบี้ยปรับจะต้องรับตามสัญญาอยู่แล้ว การยอมรับชำระหนี้ในภายหลังจึงไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงการรับเบี้ยปรับ

การที่เจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้ ถ้าเป็นการยอมรับชำระหนี้เพียงบางส่วน

<sup>43</sup>คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2216/2515 ระหว่างนางสาวถาวร นิตตะโย โจทก์

เจ้าหนี้จะต้องบอกสงวนสิทธิไว้หรือไม่ เช่น ทาสัญญาซื้อขายหมู 100 ตัว ผู้ขาย ผิดสัญญาไม่ส่งมอบหมูตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้ซื้อที่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับ ต่อมาผู้ขายได้ส่งมอบหมูให้ 50 ตัว กรณีนี้จะเห็นได้ว่า แม้ผู้ซื้อรับไว้โดยมิได้บอก สงวนสิทธิที่จะเรียกเอาเบี้ยปรับ สิทธิในการรับเบี้ยปรับก็ไม่ถูกกระทบกระเทือน ทั้งนี้เนื่องจากว่าเวลาที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้ นั้น ลูกหนี้ยังคงได้ชื่อว่าไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องสมควรอยู่ สัญญาให้เบี้ยปรับเพื่อเหตุนี้จึงยังคงอยู่ ดังนั้น การที่ลูกหนี้ชำระ หนี้ยังไม่ครบถ้วนตามสัญญา ก็ถือว่าไม่ได้ว่า เจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้ไม่ ต้องบอกสงวนสิทธิ การที่เจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้แล้ว ตามมาตรา 381 วรรคท้าย จึงต้องเป็นการชำระหนี้โดยสิ้นเชิง<sup>44</sup>

ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับเบี้ยปรับโดยยังมิได้รับชำระหนี้ แม้เจ้าหนี้มิได้บอก สงวนสิทธิไว้ ก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามสัญญา เพราะมาตรา 381 มิได้บัญญัติไว้ว่าให้เจ้าหนี้ต้องสงวนสิทธิแต่อย่างใดแต่ถ้าเบี้ยปรับที่รับไว้น้อยไป ได้ มีคำพิพากษาฎีกาตัดสินไว้ว่า เจ้าหนี้ก็ต้องสงวนสิทธิเหมือนกัน มิฉะนั้นจะ เรียก เบี้ยปรับเพิ่มเติมอีกไม่ได้<sup>45</sup>

-----  
<sup>44</sup>คำพิพากษาฎีกาที่ 1078/2496 ระหว่าง บจก. เอื้อวิทยาพาณิชย์ โจทก์  
 บริษัทหัวหินจำกัดที่ 1, พระสารสาสน์ประพันธ์ที่ 2  
 นายขวัญ จารุรัตน์ ที่ 3 จำเลย

ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ครบตามสัญญา เจ้าหนี้รับไว้โดยไม่สงวนสิทธิเรื่อง เบี้ยปรับ ไม่เรียกว่าเป็นการชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะต้องสงวนสิทธิก็ต่อเมื่อเป็น การชำระหนี้โดยสิ้นเชิง

คำพิพากษาฎีกาที่ 2009/2500 ระหว่าง บริษัทหิซัมพร จำกัด ฯ โจทก์  
 กระทรวงกลาโหมฯ กับพวก จำเลย  
 ผู้ขายส่งของไม่ตรงตามสัญญา ผู้ซื้อจึงคืนให้ผู้ขายไปแก้ไขให้ใหม่ครั้งนี้ ผู้ ขายเป็นต้องถูกปรับตามสัญญา ไม่เรียกว่าผู้ซื้อยอมรับชำระหนี้โดยไม่สงวนสิทธิเรียก เบี้ยปรับ

<sup>45</sup>คำพิพากษาฎีกาที่ 2100/2514 ระหว่างการพลังงานแห่งชาติฯ โจทก์  
 นางมาลี พรชัย จำเลย  
 ผู้ส่งมอบของให้ผู้ซื้อไม่ตรงตามกำหนดเวลา ผู้ซื้อจึงเรียกเบี้ยปรับ จากผู้ขายตามสัญญาโดยหักเอาเงินราคาส่งของที่ผู้ซื้อจะต้องชำระ และผู้ซื้อได้รับ (มีต่อ)

ถ้าเจ้าหนี้ประสงค์จะเรียกเอาเบี้ยปรับเพียงอย่างเดียวโดยไม่  
 ประสงค์จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้  
 ด้วยได้หรือไม่ กรณีนี้ ย่อมแล้วแต่ว่าเจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญา<sup>46</sup>หรือ  
 มีสิทธิบอกปิดไม่รับชำระหนี้<sup>47</sup>หรือไม่ ถ้าเจ้าหนี้ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญา หรือไม่มี  
 สิทธิบอกปิดไม่รับชำระหนี้ ลูกหนี้ย่อมจะบังคับให้เจ้าหนี้ต้องรับชำระหนี้ได้

-----  
 (ต่อ) มอบของจากผู้ขายไว้ถูกต้องตามสัญญาแล้วดังนี้ แม้ต่อมาปรากฏว่าเบี้ยปรับที่ผู้ซื้อ  
 เรียกเอาจากผู้ขายไว้ค่าไป ผู้ซื้อก็จะเรียกเบี้ยปรับเพิ่มเติมอีกไม่ได้เพราะผู้ซื้อ  
 ไว้ได้สงวนสิทธิที่จะเรียกเบี้ยปรับเพิ่มไว้

<sup>46</sup>มาตรา 386 ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา  
 หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีก  
 ฝ่ายหนึ่ง

แสดงเจตนาดังกล่าวมานั้น ทานว่าหาอาจจะถอนได้ไม่  
 มาตรา 387 ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนด  
 ระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดก็ได้  
 ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ชำระ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิก  
 สัญญาเสียก็ได้

มาตรา 388 ถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้น ว่าโดยสภาพหรือโดย  
 เจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลา  
 กำหนดก็ดีหรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่ง ซึ่งกำหนดไว้ก็ดี และกำหนดเวลา  
 หรือระยะเวลาอันใดล่วงพ้นไปโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ให้ชำระ ทานว่าอีก  
 ฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้ มีพักต้องบอกกล่าวตั้งว่าไว้ก่อนหน้านั้นเลย

มาตรา 389 ถ้าการชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นพ้นวิสัย  
 เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ชำระ เจ้าหนี้จะเลิกสัญญานั้นเสีย  
 ได้

<sup>47</sup>มาตรา 216 ถ้าโดยเหตุผิดนัด การชำระหนี้กลายเป็นอันไร้  
 ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ และจะเรียกเอาค่าสินไหม  
 ทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ก็ได้

ผลของ เบี้ยปรับที่กำหนดเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น

จากที่กล่าวแล้วว่า เบี้ยปรับอาจกำหนดเป็นเงินตามมาตรา 379 หรือ กำหนดเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 382 ก็ได้ การชำระหนี้เป็นอย่างอื่นซึ่ง กำหนดเป็นเบี้ยปรับอันได้แก่การกระทำ งดเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่งหรือส่ง มอบทรัพย์สินนอกจากเงิน ในกรณีเช่นนี้ มาตรา 382 บัญญัติให้นำบทบัญญัติมาตรา 379 ถึง 381 มาใช้บังคับ นั่นคือสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาในเรื่องการรับหรือ เรียกเอาเบี้ยปรับย่อมจะเป็นเช่นเดียวกับเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นเงิน แต่ที่เป็น พิเศษอยู่ก็คือ มาตรา 382 บัญญัติยกเว้นไว้ว่า ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิพิสูจน์ความเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับตามมาตรา 380 วรรคสอง ไม่ว่าจะ เป็นกรณีลูกหนี้ไม่ชำระ หนี้เลย หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ คือ

1. สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้
2. สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร

1. สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับและหมดสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้อีกต่อไปตามมาตรา 380 วรรคแรก แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่ประสงค์จะเรียกเอาเบี้ยปรับ ก็มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และ เรียกค่าเสียหายตามมาตรา 213 โดยจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อเจ้าหนี้เลือกทางเรียกเบี้ยปรับ สิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดย เฉพาะเจาะจงตามมาตรา 213 ย่อมหมดไป และไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยพิสูจน์ความเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับตามมาตรา 382 ตัวอย่างเช่น ก.ขายรถยนต์ให้แก่ ข. 1 คัน ตกลงกันว่า ถ้า ก.ส่งมอบรถยนต์คันนั้นไม่ได้ ก. ยอมมาที่ ข.เลือกเอารถยนต์คันอื่นของ ก.ได้อีก 1 คัน ถ้า ก.ไม่ส่งมอบ รถยนต์ตามที่ตกลงกัน และ ข.เลือกเอารถยนต์ของ ก.อีกคันหนึ่งแล้ว แม้รถคันที่ เลือกเอานี้จะไม่ดีเท่ารถคันที่ตกลงกันเอาไว้ ข.ก็เรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมอีก ไม่ได้<sup>48</sup> และจะเรียกให้ ก.ส่งมอบรถยนต์คันที่ตกลงกันไว้ก็ไม่ได้ด้วย เพราะ สิทธิเรียกให้ชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงหมดไปแล้ว

-----  
<sup>48</sup> จิตติ ดิงศภัทย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, หน้า 84



เมื่อเจ้าหนี้เลือกในทางเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ อันเป็นการใช้สิทธิตามมาตรา 213 เจ้าหนี้นี้ย่อมไม่มีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับ คงมีแต่สิทธิเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 213 วรรคท้าย แต่จะถือเอาเบี้ยปรับเป็นจำนวนน้อยที่สุดแห่งค่าเสียหายไม่ได้ ดังเช่นตามตัวอย่างเดิม ข. มีสิทธิเรียกให้ ก. ส่งมอบรถยนต์คันที่ตกลงกัน และเรียกค่าเสียหาย แต่ไม่มีสิทธิเรียกเอารถยนต์ของ ก. อีกคันหนึ่งเป็นเบี้ยปรับ หรือถือเป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย

2. สิทธิของเจ้าหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้มีสิทธิทั้ง เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึงรับนั้นได้ด้วย ตามมาตรา 381 วรรคแรก แต่เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยพิสูจน์ค่าเสียหายยิ่งกว่าเบี้ยปรับตามมาตรา 382 ถ้าเจ้าหนี้นยอมรับชำระหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับได้ก็ต่อเมื่อบอกสงวนสิทธิไว้ก่อนเวลารับชำระหนี้ (มาตรา 381 วรรคสาม) แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่เรียกเอาเบี้ยปรับ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้และเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามมาตรา 213, 215 ตัวอย่างเช่น ก. ทำสัญญาจะขายบ้านให้ ข. โดยสัญญาว่าถ้าโอนบ้านให้ไม่ทันกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ ก. จะมอบทรัพย์สินให้ เป็นเบี้ยปรับ ก. ไม่อาจโอนบ้านให้ ข. ได้ตามเวลาที่กำหนด ข. มีสิทธิเรียกให้ ก. โอนบ้านให้ตามสัญญา และเรียกเอาทรัพย์สินเป็นเบี้ยปรับแต่ไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน ถ้า ข. ไม่เรียกเอาทรัพย์สินเป็นเบี้ยปรับ ก็มีสิทธิเรียกให้ ก. โอนบ้านและเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายได้ด้วย อนุกรณีที่เจ้าหนี้เลือกในทางเรียกเอาเบี้ยปรับ ก็ย่อมทำได้ด้วยการแสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะรับเบี้ยปรับ ให้ลูกหนี้ชำระ เบี้ยปรับอันเป็นหนี้ชนิดหนึ่งตามสัญญาจะขายให้เบี้ยปรับ (มาตรา 379, 382) เมื่อลูกหนี้ไม่ยอมชำระ เบี้ยปรับ ลูกหนี้ก็โต้แย้งว่าผิดนัดหรือผิดสัญญาชำระ เบี้ยปรับ เจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนนอกจากเบี้ยปรับที่จะรับนั้นได้ในฐานผิดสัญญา ทั้งนี้เพราะกำหนดเบี้ยปรับเป็นข้อสัญญาข้อหนึ่งนั่นเอง<sup>49</sup>

การแยกชนิดของ เบี้ยปรับ

จากที่ได้กล่าวมาไว้พิจารณาถึงผลของสัญญาที่ เบี้ยปรับทั้งสองชนิด คือสัญญาที่ เบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ และสัญญาที่ เบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ทั้งนี้จึงมีปัญหาว่าการที่จะถือว่า สัญญาที่ เบี้ยปรับรายใด เป็น

<sup>49</sup> กรณีนี้เป็นเรื่องการเรียกค่าสินไหมทดแทนในฐานผิดสัญญา เบี้ยปรับ จึงเป็นคนละเรื่องกับกรณีมาตรา 382

สัญญาให้เบียบปรับชนิดใด จะพิจารณาชี้ขาดจากอะไรเป็นเกณฑ์ การที่จะต้องพิจารณาถึงสัญญาให้เบียบปรับว่าเป็นชนิดใดนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผลตามกฎหมายแตกต่างกัน เป็นสองพวกคือ ตามมาตรา 379, 380, 382 พวกหนึ่ง และตามมาตรา 379, 381, 382 อีกพวกหนึ่งซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง

ข้อที่ควรพิจารณาก่อนคือว่า การที่กฎหมายแยกบัญญัติไว้ในมาตรา 380 และมาตรา 381 าก็มีผลแตกต่างกัน เป็นความประสงค์ของกฎหมายให้คู่สัญญาแสดงเจตนาผูกพันตามนั้นหรือไม่ หรือบัญญัติขึ้นไว้เพื่อปรับกับผลแห่งการผิดนัดผิดสัญญาของลูกหนี้ คู่สัญญาไม่มีความจำเป็นต้องตกลงให้ผูกพันตามมาตรา 380 หรือมาตรา 381 ไว้ล่วงหน้า อันขึ้นอยู่กับผลการฝ่าฝืนของลูกหนี้

ปัญหาเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นความประสงค์ของกฎหมายให้คู่สัญญาแสดงเจตนาผูกพันกันและบัญญัติขึ้นไว้เพื่อปรับกับผลแห่งการผิดนัดผิดสัญญาของลูกหนี้ด้วย ซึ่งจะมีผลใช้บังคับด้วยกัน โดยถือเป็นเรื่องต้นว่ากฎหมายประสงค์แบ่งชนิดของสัญญาจะให้เป็นสองชนิด ดังนั้น คู่สัญญาจึงมีสิทธิที่จะเลือกทำสัญญากำหนดเบียบปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย หรือสัญญากำหนดเบียบปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ได้ โดยแสดงเจตนาว่าในสัญญาให้ชัดเจน แต่หากเจตนาไม่ปรากฏชัดก็เป็นเรื่องที่จะต้องฟังข้อเท็จจริงทั้งปวงมาเพื่อวินิจฉัยเจตนาของคู่สัญญาว่า ประสงค์จะให้ผูกพันตามสัญญาให้เบียบปรับชนิดใด ก็ต้องดูผลแห่งการฝ่าฝืนมูลหนี้ของลูกหนี้ หากปรากฏว่าลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้เลย เจ้าหนี้ก็มีสิทธิตามมาตรา 379, 380, 382 ถ้าหากปรากฏว่า ลูกหนี้ยอมชำระหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนภายหลังจากผิดนัด เจ้าหนี้ก็มีสิทธิตามมาตรา 379, 381, 382 ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ทั้งปวงในสัญญาจึงเป็นเรื่องช่วยในการพิจารณาชนิดของสัญญาให้เบียบปรับดังกล่าว

ได้มีคำพิพากษาฎีกา ตัดสินไว้เกี่ยวกับการพิจารณาว่าเป็นเบียบปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลยตามมาตรา 380 หรือเป็นเบียบปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรตามมาตรา 381 โดยโจทก์ฟ้องและแก้คำฟ้องว่า เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2510 โจทก์จำเลยได้ตกลงทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินโฉนดเลขที่ 1734 ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ 71 ไร่ 3 งาน 5 ตารางวา อันเป็นกรรมสิทธิ์ของจำเลย โดยจำเลยจะขายให้โจทก์ในราคา 570,000 บาท โจทก์ได้วางเงินมัดจำไว้ 50,000 บาท จำเลยได้รับเงินมัดจำไปแล้ว และสัญญาว่าจะโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้โจทก์ในวันที่ 23 มกราคม 2511

ถ้าจำเลยบิดพลิ้วไม่จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้โจทก์ จำเลยยอมให้โจทก์ฟ้องศาลบังคับให้จำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของโจทก์ได้ และจำเลยได้แสดงเจตนายอมให้ค่าเสียหายแก่โจทก์ 100,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วยปรากฏตามสำเนาสัญญาจะซื้อจะขายท้ายฟ้อง ครั้นใกล้จะถึงกำหนดเวลาตามสัญญา จำเลยบิดพลิ้วไม่ยอมรับเงินค่าที่ดินที่เหลืออีก 520,000 บาท จากโจทก์ โจทก์สั่งให้ทนายความของโจทก์มีหนังสือลง วันที่ 16 มกราคม 2511 เดือนนี้ จำเลยปฏิบัติตามสัญญาโดยให้จำเลยไปจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ให้โจทก์ในวันที่ 23 มกราคม 2511 เวลา 10.00 นาฬิกา ถึงกำหนดวันที่ 23 มกราคม 2511 โจทก์นำเงินสดมาชำระ เป็นค่าที่ดินที่เหลืออยู่อีก 520,000 บาทให้แก่จำเลยยังสำนักงานที่ดินจังหวัดปทุมธานี สาขาธัญบุรี แต่จำเลยบิดพลิ้วไม่ยอมโอนกรรมสิทธิ์ให้โจทก์ ถือว่าจำเลยผิดสัญญา โจทก์ได้รับความเสียหายขาดประโยชน์ที่ควรได้จากกำไรในการขายที่ดินแปลงนี้ให้กับบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 300,000 บาท ซึ่งโจทก์ขอเรียกเพียง 100,000 บาท จึงขอให้บังคับจำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินดังกล่าวแก่โจทก์โดยให้จำเลยรับเงินค่าที่ดินที่เหลืออีก 520,000 บาท ถ้าจำเลยไม่ยอมโอน ขอให้ถือเอาคำพิพากษาเป็นการแสดงเจตนาแทนจำเลยและให้จำเลยใช้ค่าเสียหาย 100,000 บาท แก่โจทก์

จำเลยให้การว่า ได้ทำหนังสือสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินตามฟ้องกับโจทก์จริง แต่ยังไม่ได้รับเงิน 50,000 บาท โดยโจทก์ให้จำเลยเซ็นชื่อในช่องผู้ขายก่อน ครั้งจำเลยทวงเงินมัดจำ โจทก์ว่าอีก 3 วันจะนำมาให้ ครั้นครบกำหนด จำเลยทวงถามโจทก์กลับขอผลัดจะขอชำระเงินรวมกันทีเดียว 570,000 บาท ในวันที่ 23 มกราคม 2511 ณ หอทะเบียนที่ดิน ถ้าหากไม่ชำระก็ให้ถือว่าเป็นอันเลิกสัญญาต่อกัน โจทก์จำเลยจึงได้ตกลงกันตามนี้ ถึงกำหนดในวันที่ 23 มกราคม 2511 จำเลยได้ไปตามนัด โจทก์ได้นำเงินเพียง 520,000 บาท มาชำระให้จำเลย จำเลยไม่ยอมรับเพราะผิดจากที่ตกลงกันไว้ จึงถือว่าสัญญาเลิกกันเด็ดขาดทันที จำเลยได้บอกเลิกสัญญานั้น โจทก์จึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาเอง ทั้งสัญญาก็มีวัตถุประสงค์อันว่าสัญญาจะอ้างเป็นหลักฐานไม่ได้ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ฟ้องโจทก์เคลือบคลุมเกี่ยวกับฟ้องเรียกค่าเสียหาย 100,000 บาท และขอให้จำเลยโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินพิพาทด้วย เพราะไม่รู้จักความประสงค์ของโจทก์ จะให้ศาลบังคับอย่างไรกันแน่ โจทก์จะฟ้องเรียกค่าเสียหาย 100,000 บาทไม่ได้ เพราะไม่ได้ขอมานำคำขอท้ายฟ้องและไม่ได้บอกกล่าวให้จำเลยทราบก่อนฟ้อง

คดีนี้จำเลยได้ฎีกาข้อหนึ่งว่า หากศาลฎีกาฟังว่า จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา เมื่อโจทก์ใช้สิทธิฟ้องบังคับให้จำเลยโอนที่พิพาทให้โจทก์แล้ว โจทก์จะเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาจากจำเลยอีกหาได้ไม่

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า เมื่อฟังว่าจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญา และในสัญญาจะซื้อขายระบุไว้ว่า ถ้าจำเลยผิดสัญญามิไปหาหนังสือสัญญาและจดทะเบียนขายที่พิพาทตามกำหนด ยอมให้โจทก์ฟ้องบังคับและยอมให้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์เป็นเงิน 100,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับซึ่งกำหนดไว้ในสัญญา คงมีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยว่าเป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 หรือ 381

ศาลฎีกาได้พิจารณาโดยที่ประชุมใหญ่แล้วเห็นว่า เบี้ยปรับตามสัญญาจะซื้อขายรายนี้เป็นเบี้ยปรับซึ่งจำเลยผู้เป็นลูกหนี้สัญญาจะให้เมื่อคนไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ จึงเป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 381 ซึ่งนอกจากจะเรียกให้ชำระหนี้แล้ว โจทก์ผู้เป็นเจ้าของหนี้ยังมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับตามสัญญาจากจำเลยได้อีกด้วย หากใช้เป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 380 ซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้หรือเรียกเอาเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้ได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่

ฉะนั้น คดีนี้โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องบังคับให้จำเลยโอนที่พิพาทให้โจทก์เป็นการชำระหนี้ และเรียกเอาเบี้ยปรับจากจำเลยเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ที่ตรงตามเวลาที่กำหนดได้ด้วย 50

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าเบี้ยปรับในคดีนี้ เป็นเบี้ยปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 381 นั้น คงเป็นเพราะว่าศาลได้พิจารณาดังสัญญาที่โจทก์จำเลยได้ทำกันไว้เป็นสำคัญ ซึ่งตามสัญญาจะซื้อขายระหว่างโจทก์จำเลย ระบุไว้ว่า ถ้าจำเลยผิดสัญญามิไปหาหนังสือสัญญาและจดทะเบียนขายที่พิพาทตามกำหนด ยอมให้โจทก์ฟ้องบังคับ และยอมให้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์เป็นเงิน 100,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วย คำว่า "มิไปหาหนังสือสัญญา

50 คำพิพากษาฎีกาที่ 2216/2515 ระหว่าง นางสาวถาวร นิตตะโย โจรทก์

นางถวัลย์ นิตตะโยหรือ

วันทา เรื่องวิเศษทรัพย์จำเลย

และจดทะเบียนขายที่พิพาทตามกำหนด" ก็แสดงว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ ในกรณีนี้จึง เป็นเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร แต่ถ้ามหาว่าอันสัญญาไม่ระบุไว้เช่นนี้ เช่น ถ้าระบุเพียงว่า "ถ้าจำเลยผิดสัญญาไม่ไปทำหนังสือสัญญาและจดทะเบียนขายที่พิพาท" โดยไม่มีคำว่าตามกำหนด กรณีนี้ก็อาจถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับสำหรับการไม่ชำระหนี้เลย. ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยไว้แล้ว เช่น

สัญญาซื้อขายมีว่า ถ้าผู้ซื้อผิดสัญญาผู้ซื้อยอมให้ผู้ขายปรับ 200 บาท และสัญญาเป็นอันเลิกกัน ถ้าผู้ขายผิดสัญญาผู้ขายที่คืนให้ผู้ซื้อ ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับ 200 บาท ดังนี้ ข้อความตอนที่ว่าสัญญาเป็นอันเลิกยอมไม่ชำระหนี้ที่ผู้ขายผิดสัญญาและไม่เป็นข้อสัญญาที่แสดงว่า ผู้ซื้อประสงค์จะเรียกเบี้ยปรับอย่างเดียวกัน เมื่อผู้ขายผิดสัญญา ฉะนั้นผู้ซื้อจึงคงมีสิทธิฟ้องขอให้บังคับทำการโอนทรัพย์สินที่ขายได้<sup>51</sup>

จากคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าสัญญาซื้อขายระบุไว้ว่า ถ้าผู้ขายผิดสัญญาไม่ขายที่คืนให้ผู้ซื้อ ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับ 200 บาท ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย คือผู้ขายผิดสัญญาไม่ขายที่คืนให้ผู้ซื้อ สัญญาซื้อขายมิได้ระบุไว้ว่า ถ้าผู้ขายผิดสัญญาไม่ขายที่คืนให้ผู้ซื้อตามกำหนด ผู้ขายยอมให้ผู้ซื้อปรับ ซึ่งถ้าระบุไว้เช่นนี้จึงจะถือได้ว่าเป็นเบี้ยปรับ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 2216/2515 ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

นอกจากนี้ก็มีคำพิพากษาฎีกาอื่น ๆ เช่น

แม้สัญญาจะซื้อขายที่คืน ได้กำหนดเบี้ยปรับกันไว้แล้ว เมื่อผู้ขายผิดสัญญาที่ดี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 380 บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้เลือกเรียกเอาเบี้ยปรับ หรือเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้แต่อย่างใดก็ได้ ฉะนั้น ถ้าผู้ขายทำผิดสัญญาโดยไม่ยอมขายที่คืนให้ผู้ซื้อ ๆ ก็ย่อมมีสิทธิฟ้องร้องผู้ขาย ขอให้บังคับให้โอนขายตามสัญญาได้<sup>52</sup>

51 คำพิพากษาฎีกาที่ 20/2487 ระหว่างพันโทหิรัญ บัทยาพันธ์ โจทก์

นางสัมพันธ์ เสงษ์พันธ์ กับพวก จำเลย

52 คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2495 ระหว่างนางสาวฉวี เพิ่มชาติ โจทก์

นายหัง นิลละอ กับพวก จำเลย

ข้อสัญญาว่าถ้าผู้ขายไม่ยอมขาย ผู้ขายยอมให้ค่าเสียหายจำนวนหนึ่งนั้น ไม่ห้ามผู้ซื้อบังคับว่าให้ขายตามสัญญา<sup>53</sup>

สัญญาจะซื้อขายที่ว่า ถ้าผู้จะขายผิดสัญญาไม่ยอมขายให้ ต้องให้ผู้จะซื้อ ปรับและคืนมัดจำให้ผู้จะซื้อด้วยนั้น ย่อมไม่ตัดสิทธิผู้จะซื้อที่จะบังคับชำระหนี้ และ เรียกค่าสินไหมทดแทนโดยถือเอาเบี้ยปรับเป็นค่าเสียหายจำนวนน้อยที่สุด แต่ถ้าผู้จะซื้อเลือกเรียกเบี้ยปรับแทนการชำระหนี้แล้ว ย่อมไม่มีสิทธิบังคับชำระหนี้<sup>54</sup>

จากคำพิพากษาศาลฎีกาต่าง ๆ เหล่านี้ จะเห็นได้ว่าสัญญาจะซื้อขายได้ ระบุไว้ว่า ถ้าผู้จะขายผิดสัญญาไม่ยอมขายให้ ต้องให้ผู้จะซื้อปรับนั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นการกำหนดเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย กล่าวคือ ถ้าผู้จะขายไม่ยอมขายให้ผู้จะซื้อนั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาอื่น ๆ อีกที่ศาลพิจารณาจากข้อสัญญาว่าเป็นเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือเป็นเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องสมควร เช่น

โจทก์ จำเลย เป็นเจ้าของที่ดินโฉนดที่ 9565 จำเลยขายที่ดินนี้ จำเลยสัญญาว่า ถ้าไม่แบ่งเงินส่วนของโจทก์ให้ทันทีที่จำเลยได้รับ จำเลยยอมให้โจทก์ปรับเท่ากับส่วนแบ่งที่โจทก์จะได้รับ จำเลยผิดสัญญาข้อนี้ ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยแบ่งเงิน 32,123 บาท 25 สตางค์ ให้โจทก์พร้อมด้วยดอกเบี้ย (ซึ่งโจทก์ขอตั้งแต่วันฟ้อง) แต่ไม่ทำให้เบี้ยปรับ ศาลอุทธรณ์แก้ให้เบี้ยปรับด้วย 15,000 บาท จำเลยฎีกาว่าสัญญาดังกล่าวว่าด้วยเบี้ยปรับ เป็นกรณีตาม ม.380 หรือ 381 และขอลดเบี้ยปรับลงอีก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

" ศาลฎีกาเห็นว่า เบี้ยปรับตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 นั้น เป็นเบี้ยปรับซึ่งลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้แทนการชำระหนี้ฉะนั้น เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี้ยปรับนั้น หรือจะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้จึงให้เรียกได้แต่อย่างเดียว ส่วนเบี้ยปรับตามความในมาตรา 381 เป็นเบี้ยปรับซึ่ง

<sup>53</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 340/2498 ระหว่าง นายสิทธิ์ กุณฑราภัย โจทก์  
นางวอน สุนทรสนาน จำเลย

<sup>54</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2511 ระหว่าง นายชลัน ฉิมแก้ว โจทก์  
นางสมจิตต์ วิศิษฏ์สิน จำเลย

ลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสมควร เช่นว่าไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ เป็นต้น ฉะนั้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะเรียกเอาเบี้ยปรับนั้นได้อีกสาคหนึ่ง

ในคดีนี้ ตามข้อสัญญาที่ว่าจำเลยยอมมาให้โจทก์ปรับเป็นเงินเท่ากับจำนวนที่โจทก์จะพึงได้รับส่วนแบ่งนั้น ย่อมเห็นได้ว่าหาใช่เป็นเบี้ยปรับซึ่งจะหักแทนการชำระหนี้ได้ไม่ แต่เป็นเบี้ยปรับซึ่งจำเลยสัญญาว่าจะชำระหนี้เมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ คือไม่ชำระหนี้โจทก์ในทันทีที่จำเลยได้รับเงินมาจากผู้ซื้อ เพราะฉะนั้นกรณีจึงต้องด้วยบัญญัติมาตรา 381 ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยมาถูกต้องแล้ว<sup>55</sup>

จากคำพิพากษานี้จะเห็นได้จากข้อสัญญาที่ว่า ถ้าไม่แบ่งเงินส่วนของโจทก์ทันทีที่จำเลยได้รับ จำเลยยอมมาให้โจทก์ปรับนั้น คำว่า "ทันทีที่จำเลยได้รับ แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าเป็นการกำหนดเวลาไว้โดยปริยายเมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้โจทก์ทันที ซึ่งเท่ากับไม่ชำระหนี้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ กรณีจึงเป็นเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรตามมาตรา 381

ดังนั้น การที่ศาลจะวินิจฉัยว่าเบี้ยปรับนั้นแต่ละคดี เป็นเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เลย หรือเป็นเบี้ยปรับเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร ศาลก็จะพิจารณาจากสัญญาที่คู่สัญญาทำกันไว้เป็นสำคัญ

---

<sup>55</sup> คำพิพากษานี้ที่ 1774/2500 ระหว่างนางเฉลิมวรรณ ชูทรัพย์ โจทก์  
หม่อมเจ้าวิธานวิวัฒน์ วัฒนวงศ์ จำเลย